

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Posvátná místa křesťanství: Křížové cesty

Barbora Tesařová

Plzeň 2020

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Posvátná místa křesťanství: Křížové cesty

Barbora Tesařová

Vedoucí práce:

Mgr. et Bc. Dagmar Demjančuková, CSc., Katedra filozofie,
Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval (a) samostatně a použil (a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, květen 2020

.....

Poděkování:

Touto cestou bych ráda poděkovala Mgr. Et Bc. Dagmar Demjančukové CSc., za cenné rady a připomínky k práci, které mi pomohly při zpracování této bakalářské práce.

Obsah

1 ÚVOD.....	1
2 VÝZNAM POUTNÍCH MÍST	3
2.1 Poutě	4
2.1.1 Poutní místa	6
3 CÍRKEVNÍ ROK.....	8
3.1 Křesťanské Velikonoce	9
3.1.1 Zelený čtvrtek.....	11
3.1.2 Velký pátek.....	13
3.1.3 Bílá sobota.....	16
3.1.4 Velikonoční neděle.....	17
4 KŘÍŽOVÁ CESTA	20
4.1 Ježíšova cesta	22
5 MĚSTO CHODOV	27
5.1 Kostel sv. Vavřince	28
5.1.1 Chodovská křížová cesta	31
5.1.2 Chodovská svatovavřínecká pouť.....	33
6 MĚSTO NEJDEK.....	34
6.1 Kostel svatého Martina	36
6.1.2 Nejdecká křížová cesta	37
7 ZÁVĚR	39
8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	41
9 RESUMÉ.....	45
10 SEZNAM PŘÍLOH.....	46

1 ÚVOD

Předložená bakalářská práce je věnována tématu Posvátná místa křesťanských dějin: křížové cesty. Práce se bude soustřeďovat na křížové cesty a na události s nimi spojené, čímž je utrpení a smrt Ježíše Krista. Dále na křížovou cestu v Chodově, která je příkladem výtvarného zpracování a křížovou cestu Nejdku, která je v podobě kapliček zasazených v krajině. Toto téma jsem si vybrala zejména proto, že zůstává poměrně stranou badatelského zájmu a zároveň jsem chtěla nastínit něco, co je pro náš region pozoruhodné, ačkoliv ne moc proslulé. Cílem práce je nastínit vznik křížových cest, jejich historii a kalvárii jako poutní místo. Také zachytit historii měst Nejdku a Chodov a zaznamenat historické proměny křížových cest, které jsou použity jako konkrétní příklady křížových cest v regionálním měřítku.

Bakalářská práce již podle tématu napovídá, že bude zejména kompilační a deskriptivní povahy. Ústředním zdrojem informací je odborná literatura, čerpaná z Krajské knihovny Karlovy Vary a z městských knihoven Chodov a Habartov. Další informace byly také získávány z internetových zdrojů.

Mezi stěžejní knihy, ze kterých jsem čerpala, patří dozajista *Malá encyklopedie Velikonoc* od historičky a spisovatelky Valburgy Vavřinové a *Liturgický rok* od Adolfa Adama. Co se týče města Chodov, využila jsem díla *Chodov* od Vladimíra Vlasáka, který se zabývá dějinami Sokolovska, či unikátní kniha *Sokolovsko – umění, památky a umělci do roku 1945* od Vladimíra Prokopa a Lukáše Smoly. Také jsem využila webové stránky města Chodov a stránky Miloše Bělohávka, historika města, který mimo jiné napsal publikaci *Chodovská křížová cesta: historie, záchrana, současnost*. Dále v kapitole, která pojednává o Nejdku, jsou nejdůležitějším zdrojem *Dějiny města Nejdku do roku 1923* od autora Josefa Pilze a *Horní města Krušných hor: karlovarský kraj* od Michala Urbana. V neposlední řadě také publikace *Křížová cesta v Nejdku* od Milana Michálka.

První kapitola bakalářské práce stručně pojednává o poutích a významu poutních míst. Druhá kapitola popisuje liturgický rok a především křesťanské Velikonoce, které jsou s křížovými cestami velmi spjaté. Ve třetí kapitole je zachycen vznik křížových cest, jejich podoba a události ukřižování a smrti Ježíše Krista. Ve čtvrté kapitole se zabývám městem Chodov, je zde stručný nástin historie města a jeho vývoje, také představuji kostel sv. Vavřince a svatovavřineckou pouť a nakonec samotnou chodovskou křížovou cestu, která je umístěna v již zmíněném kostele.

Poslední kapitola popisuje město Nejdek, jeho vznik a vývoj, dále kostel svatého Martina a nejdeckou křížovou cestu, která je zasazena v krajině.

Součástí práce je také obrázková příloha, umístěna na konci práce. Obrázky jsou mnou pořízené fotografie z nejdecké křížové cesty, dále fotografie kostela sv. Vavřince a kostela sv. Martina.

2 VÝZNAM POUTNÍCH MÍST

Víra byla pro naše předky důležitou součástí, pomáhala jim zvládat nesnadné životní situace. Snažili se žít a konat tak, aby mohli být spaseni a v posmrtném životě být se svými nejbližšími. Již při pouhé procházce krajinou, která byla vyzdobena sakrální architekturou či doplňky, shledali lidé přítomnost Boha. Tím člověk cítil, že je členem rodiny s trojjediným Bohem, Pannou Marií a panteonem světců v čele. Jako by byl součástí světa, kde se křížilo pozemské a nadpřirozené, ke kterému patří i zázraky a zjevení. A modlitbou, či vykonáním poutě mohou být jeho modlitby vyslyšeny.¹ Poutě vykonávali nemocní, či nešťastní lidé, ale vydávali se na ně také lidé, kteří chtěli pouze poděkovat, radovat se ze svatého místa, které navštívili anebo ho obdivovat. V době středověku se pouť vykonávala také za účelem pokání. Vydat se na pouť znamenalo přiznání viny a určitou formu trestu. Viník, který pouť vykonal, získal odpuštění v duchu křesťanských zásad.²

Duchovní prvky provázely věřící prakticky každý den. Nešlo jen o pravidelné návštěvy kostela, či individuální a společné modlitby před uléháním, se vstáváním anebo před jídly. Patří sem také vyzvánění zvonů v kostele, které svolávalo farníky na bohoslužby, zvonění představovalo také začátek a konec práce a čas k odpočinku. Zvonilo se i při živelních katastrofách, požárech, bouřích, při úmrtí a také při významných svátcích.³

Poutní místa se v období baroka přenesla do urbanistiky krajiny. V krajinách a ve městských a venkovských sídlech doplňovaly sakrální výzdobu kapličky, boží muka, sloupy, sousoší či jednotlivé sochy. Tyto drobné objekty byly vystaveny na počest významných událostí v náboženství, nebo se tak označilo místo smrtelné či násilné události. Sochy a kříže kromě náboženských účelů, sloužily například jako ukazatele pro orientaci v krajině. Takové objekty vyzývaly k zastavení, aby si člověk odpočinul a vykonal krátkou modlitbu. Tím byl dán určitý rytmus cesty, určitá frekvence, kdy si odpočinout, hlavně pokud byla cesta náročná. Těmito posvátnými prvky se lidé snažili uctít Boha, získat jeho přízeň a lásku a poznat jeho podstatu.⁴

¹ KAFKA, Luboš. *Dárek z pouti: poutní a pouťové umění*, s. 9.

² VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*, s. 183.

³ KAFKA, Luboš. *Dárek z pouti: poutní a pouťové umění*, s. 10.

⁴ Tamtéž, s. 11 – 12.

2.1 Poutě

Poutě se vyskytují v mnoha náboženstvích. Ten, kdo pouť podniká, podstupuje určitou neobyčejnou událost: opouští domov a cestuje do ciziny. Slovo poutník je odvozeno z latinského „peregrinus“, což označuje cizince, který putuje mimo oblast, kde žije a kde má občanská práva.⁵ Poutník cestuje za posvátnými místy, ať už sám či ve skupině. Poutí se rozumí slavnost spojená se zasvěcením sakrálních staveb a jednotlivých světců v čele s Pannou Marií, některému z Božích jmen, označení a symbolů jako je Duch svatý, Tělo Páně či nejsvětější Spasitel nebo událostem z dějin spásy, ke kterým patří povýšení sv. Kříže nebo proměnění Páně. Poutní oslavy, spolu s Velikonocemi a Vánoce, byly jedním z nejvýznamnějších výročních svátků a nebylo nic nezvyklého, že se jich často účastnili i lidé z okolních vesnic.⁶ Jelikož se má práce zaobírá křížovými cestami a tedy Ježíšem Kristem, ráda bych pojednávala především o poutích na Západě.

Počátky křesťanského poutnictví začínají již v raně křesťanském období. Mezi 4. – 7. stoletím se stala cílem poutníků místa, která byla spojená se životem, působením a smrtí Ježíše Krista, později i jeho matky Marie.⁷ V prvním tisíciletí křesťané považovali za pouť pouze návštěvu Svaté země. V té době sem přicházely tisíce poutníků.⁸ K těmto místům se postupně přidávaly hroby křesťanských světců, především apoštolů, nebo místa, kam byly přeneseny jejich ostatky. Rozvojem kultu relikvií a obrazů se vyvíjely také poutě a jejich cíle, jelikož se tyto relikvie a obrazy stávaly uctívané veřejností a byly velmi vyhledávané.⁹

Poutní cesty bývaly náročné, a to nejen kvůli komplikované dostupnosti Izraele. Finanční výdaje byly celkem vysoké, cesta mohla trvat i několik týdnů až měsíců, hrozilo nebezpečí úrazu či smrti z důvodu vyčerpání či zabití. Poutníci mohli být okradeni.¹⁰ Cesta se mohla protahovat různými komplikacemi, mohla být zavátá, zemřel převozník a nikdo ho nenahradil. Cesty byly obtížné, pokud je zahrnovaly hory či vodní toky. Začaly se tak stavět mosty, penziony, silnice.¹¹ Se zvyšujícím nebezpečím a vysokými náklady se snižoval zájem o Svatou zemi. Křesťanští poutníci se začali

⁵ OHLER, Norbert. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*, s. 11.

⁶ KAFKA, Luboš. *Dárek z pouti: poutní a pouťové umění*, s. 13.

⁷ KAFKA, Luboš. *Dárek z pouti: poutní a pouťové umění*, s. 14.

⁸ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*, s. 184.

⁹ Tamtéž, s. 15.

¹⁰ Tamtéž, s. 15.

¹¹ OHLER, Norbert. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*, s. 20.

zajímat o místa v Evropě, i z toho důvodu, že se do Evropy dostaly relikvie, které měly spojitost se životem a ukřižováním Ježíše Krista.¹²

Vývoj se urychlil s přelomem tisíciletí, kdy koncil v Římě vydal roku 1123 zvláštní ochranu poutníků, ta zahrnovala například nárok na bezcelní status a trest exkomunikace za zjetí, nebo okradení poutníků.¹³ Díky organizovaným poutím bylo více cestujících. Začaly vznikat placené hostince, avšak kláštery, špitály i soukromí majitelé i dnes přijímají poutníky zdarma nebo jen za symbolické poplatky. Délka poutí se začala zkracovat, přišly mapy, které poutníkům velmi pomohly. Mapy mohly pomoci k představě, jak dlouhá cesta bude, či jak bude náročná.¹⁴ Do druhého tisíciletí převažovaly spíše poutě jednotlivců, s vrcholným středověkem přišly skupinové poutě (zvýšení ochrany a bezpečí). V novověku se skupinové poutě uplatňovaly více a charakteristickou formou se stalo procesí.¹⁵

S příchodem baroka přišla řada rituálů, které se staly zvykem při konání poutí. Dodnes se můžeme setkat s jistými pozůstalostmi těchto rituálů, jako je hierarchie a řazení oddílů poutních průvodů a procesí s jejich náboženskými atributy, zvyklosti při poutích a „duchovní program“ pěšího putování. Při návštěvě poutního místa domácí slavnostně vítali poutníky, poté se poutníci klaněli před obrazem, následovala zpověď a obětování votivních darů, dále se poutníci zúčastňovali bohoslužeb včetně nočních pobožností a pobožnosti křížových cest, také se účastnili specifických devočních úkonů (například držení denních a nočních „stráží“ u obrazů). K pouti patřil i nákup dárků, tzv. „žalostné loučení“ s kultovním objektem a místem.¹⁶ S přibývajícimi poutními místy a zakládáním filiálních kultů se zkracovala délka poutních cest. Jelikož poutníci například namísto italského Loreta mohli navštívit některou z „filiálek“ a uctít kopii Madonny, která měla stejnou moc jako originál.¹⁷

Poutě, které se opakovaly, jelikož byly svázané s určitým datem, se staly součástí liturgického roku. Ústřední poutě se konaly od jara do podzimu. Začátkem poutní sezóny bylo velikonoční údobí. Návštěva poutních míst byla spojena s pobožnostmi křížové cesty, a proto byl velmi významný Velký pátek. V létě bylo

¹² VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*, s. 184.

¹³ KAFKA, Luboš. *Dárek z pouti: poutní a pouťové umění*, s. 16.

¹⁴ OHLER, Norbert. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*, s. 22 – 23.

¹⁵ KAFKA, Luboš. *Dárek z pouti: poutní a pouťové umění*, s. 19.

¹⁶ Tamtéž, s. 22.

¹⁷ Tamtéž, s. 22.

výhodné konat dlouhé poutě, kvůli lepšímu klimatu, délce slunečního svitu a pro lepší shánění potravy. Hlavní poutní sezóna končila v říjnu.¹⁸ I přesto, že účast na poutích je dobrovolná, tak přibývá lidí, kteří se vydávají v Ježíšových stopách.¹⁹

2.1.1 Poutní místa

Podle věřících se na poutních místech vyskytuje nadpřirozená moc, která se projeví za pomoci zázraků. Tato moc je způsobena určitými faktory. Taková poutní místa se vztahují k místu života Ježíše Krista a jeho úmrtí. Již v Evangelii Lukáše se píše o pouti do Jeruzaléma o velikonočních svátcích. Tuto pouť židé horlivě dodržovali, aby mohli tento svátek oslavit. Na tuto cestu s sebou brali i děti, pokud to bylo možné. Jelikož se putovalo ve skupině příbuzných a sousedů, nemuseli rodiče dávat až takový pozor na své děti.²⁰ Poutníci se biblickým vyprávěním inspirovali, vidí v nich své vzory. Jako u Ježíše, který s rodiči vykonává poutě k posvátným místům. Dále poutníci putovali jako Adam, Abraham, Izák a Jákob nebo jako Josef. Mnoho lidí putuje v Ježíšových stopách, i přesto, že to není jejich povinnost.²¹ Dalším typem poutního místa jako kultovního střediska může být zázračný obraz nebo socha anebo místa, kde se stalo něco nadpřirozeného jako je zjevení, zázračné uzdravení, či záchrana lidí, kteří byli v ohrožení života.²²

Nejstarším poutním místem pro křesťany byla Palestina a Jeruzalém, neboť zde Ježíš trpěl, skonal a vstal z mrtvých. Ve 12. a 13. století poutníci putovali do Svaté země nerušeně, protože v té době tu křižáci měli jak politickou, tak vojenskou moc. Když v roce 1291 opustili křižáci Svatou zemi, bylo vykonání poutě opět obtížné. Ten vývoj znamenal užitek pro Evropská poutní místa. Poutníci se chtěli i nadále vydávat na daleká poutní místa a papeži chtěli, aby poutníci putovali do Říma, kde byly hroby apoštolů sv. Petra a Pavla. Rok 1300 byl poprvé vyhlášen jako „Svatý rok“ papežem Bonifácem VIII. a poutníkům byly slíbeny mimořádné milosti. Každý další padesátý rok byl poté svatý. Později byl svatý každý pětadvacátý rok. Výjimečně byl za svatý vyhlášen i nějaký dřívější rok. Třetím velkým poutním místem bylo Santiago de Compostela s ostatky sv. Jakuba. Vždy, když jeho svátek vyjde na neděli, slaví se „Svatý

¹⁸ KAFKA, Luboš. *Dárek z pouti: poutní a pouťové umění*, s. 37.

¹⁹ OHLER, Norbert. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*, s. 17.

²⁰ *Bible svatá: písmo svaté Starého a Nového zákona*. Praha: Česká biblická společnost, 1994. s. 35.

²¹ OHLER, Norbert. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*, s. 16.

²² KAFKA, Luboš. *Dárek z pouti: poutní a pouťové umění*, s. 38.

rok“. Naposledy tomu tak bylo v letech 1993 a 1999.²³ K dalším velkým poutním místům patří například Cáchy, Mont Saint Michel ve Francii, Paříž, ale zásluhou Karla IV. a říšského pokladu relikvií dočasně i Praha, která je nazývána *druhým Římem*.

---

²³ OHLER, Norbert. *Náboženské poutě ve středověku a novověku*, s. 25 – 26.

3 CÍRKEVNÍ ROK

Církevní rok slaví Ježíšovy spasitelné skutky v jednom ročním cyklu. Narození Ježíše Krista stojí na začátku nového letopočtu, který propracoval Dionysius Exiguus asi v 1. polovině 6. století. V průběhu let se začal letopočet prosazovat a v 15. století ho začala pravidelně používat papežská kancelář. Na konci 18. století se začalo používat tzv. sestupné počítání tedy „před Kristem, označující roky předcházející prvnímu roku křesťanského letopočtu, kterému se říká retrospektivní éra.“²⁴

Liturgický neboli církevní rok je soubor svátků, které se každoročně opakují. Křesťané slaví svátky Ježíše Krista neboli temporál a svátky svatých neboli sanktorál. Temporál je část liturgického kalendáře, kdy se slaví události Kristova života, což je období Velikonoc (slaveno od 2. století) a Vánoc (slaveno od 4. století). Sanktorál poté zahrnuje svátky svatých, které se vážou na pevné datum. Velikonoce a Vánoce se postupně rozšířily o období příprav, což je doba postní u Velikonoc a doba adventní u Vánoc. Mezi Velikonoce a Vánoce se dále přidal třetí okruh tzv. liturgické mezidobí. Všechna tato období jsou z hlediska církve seřazena podle jejich významu tedy: období velikonočního třídění, doba velikonoční, doba postní, doba Vánoční, doba adventní, liturgické mezidobí. 1. leden tedy není počátek liturgického roku. Počátek církevního roku připadá na první adventní neděli a Velikonoce jsou jeho středem.²⁵

V Ježíšově době nacházíme skupinu židovských svátků a to poutní slavnosti. Každý žid starší dvanáct let měl povinnost, nejméně jednou za rok, vykonat cestu do jeruzalemského Chrámu alespoň při jedné z oslav těchto svátků. Tyto svátky jsou známy jako svátek Týdnů (Šavuot, Letnice), Svátek Stánků (Sukot) a svátek Radosti z Tóry (Simchat Tóra) a v neposlední řadě svátek Paschy (hebr. Pesach) a svátek Nekvašených chlebů, Přesnice (Macot).²⁶

Svátek Paschy a svátek Nekvašených chlebů se později spojily do jednoho svátku. Pesach je nejvýznamnější židovský svátek, kdy se slaví vysvobození z egyptského otroctví. Hospodin sesílá anděla smrti, aby zabil vše prvorozené v Egyptě, s výjimkou židovských domů, které byly potřísněny krví beránka. Takto označené domy krví obětovaného beránka byly chráněny od hříchu, smrti a zkázy. Židé byli z Egypta propuštěni až po „deseti ranách egyptských“, ze kterých je pobití všeho prvorozeného

²⁴ VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Velikonoc*, s. 21.

²⁵ Tamtéž, s. 22.

²⁶ ADAM, Adolf. *Liturgický rok*, s. 23.

desátá a tedy poslední rána. Na pouť do Země zaslíbené se vydali pod vedením Mojžíše a Árona. Na jaře, kdy se vše probouzí, se oběťují tzv. obětiny tedy zvířata (beránci) a obilí. Tento obyčej vychází z nomádských dob, ve kterých bylo stádo nejvýznamnějším majetkem. Poté, co židé přišli do Země zaslíbené, usídlili se a hospodařili. Obětovali na jaře raději obilí. Slavnost jara a úrody se spojila se slavností osvobození z otroctví. Už za dob Ježíšových byl Pesach nejdůležitějším židovským svátkem a na jeho oslavu jel Ježíš do Jeruzaléma. Křesťané slaví o Velikonocích to, co v tomto dotyčném čase prožil v Jeruzalémě Ježíš.²⁷

Liturgický rok vyšel ze samého středu srdce, čímž je Kristovo umučení a zmrtvýchvstání. Tento spásný čin je označen Druhým vatikánským koncilem jako velikonoční tajemství se zřetelem na svátek Paschy, při kterém byl Ježíš ukřižován. *Pascha* pochází z hebrejského pesach a znamená současně přejítí a projítí.²⁸ „Tak jako byli Izraelité přejítím anděla zkázy kolem svých domů a vlastním projítím Rákosového moře záchráněni z egyptského otroctví a přivedeni do zaslíbené země, tak uvedl Ježíš projítím moře utrpení a smrti nový lid Boží do společenství milosti s Otcem.“²⁹ Slovem tajemství neboli *mysterium* se rozumí Ježíšova spása, kterou vykonal. Pokud bychom dvouslovný výraz „paschální mysterium“ převedli do češtiny, tak nejvhodnější by byl termín „velikonoční spasitelný čin“. Nejde pouze o Ježíšovo zmrtvýchvstání, ale také o jeho utrpení a smrt.³⁰

3.1 Křesťanské Velikonoce

Struktura křesťanského liturgického roku se zrodila (historicky i teologicky) z Kristovy velikonoční oběti. Tento spásný čin je základem křesťanské víry a tvoří jádro všech liturgických svátků. Výroční oslava Velikonoc je poprvé oficiálně zmíněna v zákoně, který vydal římský císař Valentinian II. (7. srpna 389).³¹

Podle čtyř evangelií byl Ježíš ukřižován buď přímo v den svátku Pesach, což je pátek, anebo těsně před ním. Ježíšovo ukřižování probíhalo v době, kdy se

²⁷ ZINDELOVÁ, Michaela a kolektiv. *Česká velikonoční kniha: obyčeje, zvyky, výzdoba, recepty a mnoho dalšího*, s. 56-57.

²⁸ ADAM, Adolf. *Liturgický rok*, s. 31.

²⁹ Tamtéž, s. 31.

³⁰ Tamtéž, s. 32.

³¹ VAVŘINOVÁ. Valburga. *Malá encyklopedie Velikonoc*, s. 23.

v jeruzalémském chrámě přinášely velikonoční oběti (v souladu s Mojžíšovými zákony). Jeho vzkříšení se poté odehrálo v noci ze soboty na neděli.³²

Ze začátku se památka Kristovy smrti a vzkříšení kryla s oslavou svátku Pesach. Časem však došlo ke sporu o tom, kdy by se měli slavit Velikonoce. Východokřesťanské církve byly pro slavení Velikonoc ve stejnou dobu se svátkem Pesach, ale Západní církve včele s Římem slavili Velikonoce po prvním jarním úplňku. Tento spor, nazývaný jako „spor o Velikonoce“, trval skoro 100 let. Spor o Velikonoce vyřešil až první všeobecný koncil v Niceji roku 325, který svolal císař Konstantin I. Veliký. Velikonoce se měly nadále slavit bez jakékoliv spojitosti s židovskými zvyky vždy v neděli po prvním jarním úplňku.³³

Zpočátku se umučení a vzkříšení Ježíše Krista slavilo jako jedna slavnost během jednoho dne neboli během jedné velikonoční noci, avšak od 4. století tomu předchází postní doba. Postní doba neboli půst je jistá příprava na Velikonoce. Už v 2. století se křesťané připravovali na Velikonoce smutečním postem, který trval dva dny. Ve 3. století již půst trval celý týden, nazývaný jako Svatý týden. Nešlo však jen o půst, ale i o duchovní očistu. Čtyřicetidenní půst byl již znám na prvním koncilu v Niceji. Inspirovali se Ježíšem, který se postil 40 dní po svém Křtu v Jordánu.³⁴ Půst újmy se týkal celého předvelikonočního období. Při půstu újmy se se křesťané smí najíst jen jednou za den do sytosti. Půst znamenal půst od masa, mléčných produktů, živočišných tuků a vajec. Na Popeleční středu, středu, pátek a sobotu po první postní neděli a všechny pátky a soboty se dodržuje úplný půst, což byl půst zdrženlivosti spojený s půstem újmy.³⁵

Prvním dnem postní doby je Popeleční doba, půst poté trvá až do Božího hodů. Zvláštní význam s ohledem na křesťanství mají neděle, které se do postní doby nezapočítávají. Neděle byly pojmenovány podle zvyků, které se v danou neděli konaly: První neděle postní (Invocabit – Černá), Druhá neděle postní (Reminiscere – Pražná), Třetí neděle postní (Oculi – Kýchavná), Čtvrtá neděle postní (Laetare – Družebná), Pátá neděle postní (Judica – Smrtná) a Šestá neděle postní (Palmarum – Květná).³⁶

³² VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Velikonoc*, s. 23.

³³ Tamtéž, s. 24.

³⁴ ADAM, Adolf. *Liturgický rok*, s. 95.

³⁵ VAVŘINOVÁ, Valburga. *Abeceda Velikonoc*, s. 36-37.

³⁶ VONDRUŠKA, Vlastimil. *Církevní rok a lidové obyčeje*, s. 52-54.

Květnou nedělí poté začínal poslední týden před Velikonocemi, zvaný Pašijový týden, nebo také Svatý týden. Latinsky *passio* znamená utrpení. V tomto týdnu jde o památku umučení Ježíše, je to týden soužení a proto se nazývá pašijový. První den tohoto týdne, tedy Květná neděle, nám připomíná Ježíšův vjezd do Jeruzaléma.³⁷ Dříve se o Pašijovém týdnu četly v kostelech Pašije, což jsou zprávy od evangelistů o utrpení a smrti Ježíše Krista. Píše se v nich o Kristovu zatčení, předvedení před velekněze Annáše a Kaifáše a výslech před sanhedrinem, dále předvedení před Piláta a Heroda, bičování, korunování trnovou korunou a odsouzení, křížovou cestu, ukřížování, smrt a uložení do hrobu. Dnes se o Svatém týdnu čtou v kostelech úryvky z prvních tří písní Hospodinova služebníka.³⁸

Dnes jsou Velikonoce rozšířeny na tři dny, tyto dny tedy tvoří velikonoční třídenní neboli velikonoční triduum, které představuje Ježíšovo utrpení, smrt a vzkříšení. Do Velikonočního třídenní patří Večer zeleného čtvrtka, Velký pátek, Bílá sobota a Neděle zmrtvýchvstání.³⁹

3.1.1 Zelený čtvrtek

Večer zeleného čtvrtka je spojen s Poslední večeří Páně. Zelený čtvrtek je první den velikonočního tridua, neboť se váže již k Velkému pátku. Již poslední večeře ukazuje Ježíšovu velkou oběť a mytí nohou je projevem jeho sloužící a oddané lásky. Muka prožívaná na Olivové hoře, zrada jeho nepřátelům a zatčení je původem jeho skutečného utrpení.⁴⁰ Na Zelený čtvrtek se čtou texty o večeři před odchodem izraelského lidu z Egypta, součástí obřadů je umývání nohou, po mši následuje přenesení eucharistie do boční kaple a odstrojení oltářů.⁴¹

Oslava Zeleného čtvrtka je poprvé doložena na Kartaginském koncilu roku 397. Roku 561 je zmíněna na církevním sněmu v Braze (jako liturgická slavnost). Při oslavě se kázalo o Jidášově zradě a Poslední večeři Páně. Tato kázání (homilie) sepsal svatý Jan Zlatoústý a svatý Řehoř z Tours. Dopoledne se v katedrálních chrámech slaví biskupská ranní Missa chrismatis (latinsky mše křížma), při které se světit liturgické oleje. Při bohoslužbě církev děkuje za dar svátostného kněžství a kněží před svým

³⁷VONDRUŠKA, Vlastimil. *Církevní rok a lidové obyčeje* s. 44.

³⁸Tamtéž, s. 45.

³⁹VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Velikonoc*, s. 23.25.

⁴⁰ADAM, Adolf. *Liturgický rok*, s. 69.

⁴¹VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Velikonoc*, s. 24.

biskupem vyjadřují, že jsou připraveni sloužit Kristu a církvi a obnovují své kněžské závazky.⁴²

Tématem večerní liturgie je tedy Poslední večeře, při které Ježíš vytyčil tajemství eucharistie a myl apoštolům nohy. Dále je tématem počátek jeho mučení (utrpení), modlitba v Getsmanské zahradě a zajetí.

Na památku Poslední večeře se slaví mše svatá. Starozákonní čtení obsahuje pravidla velikonoční večeře. Tyto předpisy dal Bůh Mojžíšovi pro první Velikou noc. Starozákonní čtení vypráví o zabití velikonočního beránka, kdy se jeho krví označují domy, které byly zachráněny. Tu noc Bůh zachránil Izrael z egyptského otroctví.⁴³ Obřad mytí nohou vyjadřuje napodobování Ježíšovi pokory „Ježíš vstal od stolu a vědom si toho, že mu Otec dal všecko do rukou a že od Boha vyšel a k Bohu odchází, odložil svrchní šat, vzal lněné plátno a přepásala se, pak nalil vodu do umyvadla a začal učedníkům umývat nohy a utírat je plátnem, jímž byl přepásán.“ (J 13, 3-5). Tento obřad je znám již od 4. století. Obřad zaznamenal svatý Augustin, který také řekl, že dodržování obřadu není sjednocené a nebylo dohodnuto, kdy by se měl konat.⁴⁴ V roce 694 v Toledu ustanovil 17. koncil obřad jako součást liturgie Zeleného čtvrtka pro biskupské a opatské kostely Galie a Španělska. Každý biskup a kněz musel umýt nohy svým podřízeným. Ve 12. stoletím byl poprvé obřad doložen v Římě a papež prováděl toto ceremoniální umývání nohou.⁴⁵ Zprvu umýval nohy 12 podjáhňům a 13 chudým v sobotu. Později se snížil počet podle apoštolů na 12 a začal se provádět na Zelený čtvrtek. V římskokatolické církvi se dodržuje s drobnými změnami dodnes, stejně tak církve řecká, baptisté a Jednota bratrská. Na Zelený čtvrtek umlkají v kostelech varhany podle zvyku mlčení zvonů, který je velmi starý. Je výrazem pokory. Při chvalozpěvu Gloria zvoní zvony, po nich první den velikonočního třídění utichne. Ježíš po poslední večeři odešel do Getsemanské zahrady, kde se chystal na své utrpení svou modlitbou. Jeho odchod z večeře znázorňuje po skončení přijímání slavnostní průvod, který jde s Nejsvětější Svátostí k bočnímu oltáři. Dále následuje adorace, která vyjadřuje vztah k trpícímu Kristu.⁴⁶

⁴² VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Velikonoc*, s. 132.

⁴³ Tamtéž, s. 133.

⁴⁴ Tamtéž, s. 133.

⁴⁵ ADAM, Adolf. *Liturgický rok*, s. 71-72.

⁴⁶ VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Velikonoc*, s. 133.

3.1.2 Velký pátek

Na Velký pátek se oslavuje Kristova oběť. K obřadům Velkého pátku patří bohoslužba slova, uctívání kříže a památka umučení Krista.⁴⁷

Velký pátek proto, že si křesťané tento den připomínají „veliká, vznešená a svatá tajemství, tedy umučení a smrt Ježíše Krista a vykoupení lidstva.“⁴⁸ Bývá také nazýván tichým pátkem, jakožto tichý zármutek, kterému se církev oddává a cítí tak s Ježíšem. V tento den se neuskutečňovaly eucharistické mše, nehrály varhany, nezpívaly se žalmy, zvony nezvonily, lidé mluvili potichu a poskrovnu.⁴⁹ Dříve byl Velký pátek dnem půstu, šlo o úplný půst a pouze nemocní a budoucí matky mohli na Velký pátek jednou denně sníst chléb a pít vodu. Ve Španělsku se dokonce na Velký pátek zavíraly kostely a věřící zůstávali o samotě, aby rozjímali o utrpení Páně. Uzavírání chrámů bylo poté roku 633 zakázáno na koncilu v Toledu.⁵⁰ Dodnes je Velký pátek církví brán jako den půstu a zdrženlivosti. Ve 4. století se začala utvářet velkopáteční liturgie, díky zprávám poutnice Etherie. Křesťané se o dopoledni Velkého pátku scházeli, aby uctili kříž na Golgotě. Etherie popsala průvod, který kráčel v Jeruzalémě do Getsemanské zahrady, kde se četla pasáž z evangelia. Když se průvod vrátil do města, účastnil se pobožností před „svatým dřevem“ neboli křížem a každý se čelem dotýkal kříže a líbal ho a to pod biskupovým vedením.⁵¹

Církví při napodobování páteční události nešlo jen o místo, kde se odehrála, ale také v jakém časovém rozmezí. Za hodinu smrti Ježíše Krista se považuje třetí hodina odpolední. V Jeruzalémě se bohoslužba slova, při které se četly pašije, konala brzy dopoledne. Ač jsou velkopáteční události popsány ve všech čtyřech evangeliích, tak stěžejním jsou pašije podle svatého Jana. Pašije se později přetvořily v tzv. pašijové hry, které se nečetly, ale přímo hrály v kostelech, či na náměstích před chrámy. V místech, kde církev vlastní relikvii Ježíšova kříže, obsahuje bohoslužba také obřad uctívání kříže, který napodobuje starší jeruzalémskou tradici.⁵² V 7. století v Římě papež vedl na Velký pátek průvod z Lateránské baziliky ke kostelu Svatého kříže v Jeruzalémě, který postavila císařovna Helena. Při tomto průvodu byl však papež bosý a měl relikvii kříže. Relikvii neuctívali jen duchovní, ale celá obec, četla se 2 starozákonní čtení a Janovy

⁴⁷ VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Velikonoc*, s. 24.

⁴⁸ Tamtéž, s. 135.

⁴⁹ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*, s. 117.

⁵⁰ VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Velikonoc*, s. 135.

⁵¹ Tamtéž, s. 135.

⁵² Tamtéž, s. 136.

pašije. Původně bohoslužbu poté ukončily tzv. přimluvy, což byla slavnostní modlitba, později se za ni připojilo svaté přijímání. Tento způsob slavení památky umučení Páně převzali v 8. století Frankové. V 10. století se tato liturgie dostala zpět do Říma a zformovala tento bohoslužebný rit. Obřad svatého přijímání se změnil ve mši předposvěcených darů tzv. „*missa praesanctificationum*“, bez eucharistické modlitby, do níž byly převzaty některé části církve. Nakonec na Velký pátek přijímal eucharistii už jen kněz.⁵³

Ve středověku se začaly kostely na Velký pátek upravovat na znamení, že „Kristus, světlo světa, zhasl“. Oltář byl zbaven všech ozdob. Na Velký pátek se také odhalovaly zahalené kříže. Symbolicky byly zpodobeny doby, kdy byl Ježíš obnažený povýšen na kříž. Paulinus z Noly, římský básník, asketa a biskup z Burdigaly, zaznamenal, že kříž na kterém byl Ježíš ukřižován, a který našla císařovna Helena, vždy na Velký pátek ukazoval věřícímu lidu jeruzalémský biskup. Ke kříži se klanělo a líbalo, což byl starý křesťanský zvyk. Klekalo se třikrát, což poukazovalo na trojí pohanění, které Ježíš utrpěl u Kaifáše, Heroda a na Golgotě. Mše začíná tím, že se zapálí svíce na oltáři, poté kněz v slavném průvodu přenesl z bočního oltáře zastřený kalich se svatou hostií a postaví ho na svatý oltář. Při průvodu se zpívá píseň *Vexilla regis prodeunt* (lat. Prapory krále vycházejí) k uctění Ježíše. Nejsvětější svátost se také okouří kadidlem na znamení nejhlubší uctivosti. Následuje nalévání vína a vody do kalichu a vykonání několika modliteb. Kněz pravou rukou pozdvihuje svatou hostii, kterou rozlomí na tři části, jednu vhodí do kalichu, ihned na to přijímá svatou hostii i kalich, poděkuje a odchází od oltáře. Následně se velebná Svátost přenáší v monstranci k Božímu hrobu, kde se vystavuje, aby ji mohli věřící veřejně uctít.⁵⁴

V 17. a 18. století se na Velký pátek začalo rozšiřovat vystavování Božího hrobu v chrámech, skládaly se kantáty a znovu se konaly pašijové hry. Tyto pobožnosti souvisely s protireformačním úsilím k potlačení vlivu protestantských církví, které omezovaly obřadnost velkopáteční liturgie na minimum.⁵⁵ Nynější velkopáteční liturgii ovlivnil Nový zákon z roku 1955 a reforma misálu z roku 1970.⁵⁶ Podnes jsou kostely na Velký pátek chudě vyzdobeny na znamení smutku. Oltář bývá zbaven plachet, svící a

⁵³ ADAM, Adolf. *Liturgický rok*, s. 75.

⁵⁴ VAVŘINOVÁ. Valburga. *Malá encyklopedie Velikonoc*, s. 138.

⁵⁵ Tamtéž, s. 139.

⁵⁶ ADAM, Adolf. *Liturgický rok*, s. 75.

kříže. V chrámu nejsou květiny, písně se zpívají bez varhan a zvony jsou tiché.⁵⁷ Velkopáteční liturgie má tři části, což je bohoslužba slova, která končí přímluvami za celý svět, dále uctívání kříže a svaté přijímání. Vše je zaměřeno především na utrpení a smrt Krista. Dříve se na bohoslužbu nosilo černé roucho jako znamení smutku. Dnes se nosí roucho červené, které symbolizuje Kristovu krev prolitou na kříži, je barvou královskou a je to znamení vítězného Kristova utrpení. Na začátku bohoslužby slova klesá kněz se svým doprovodem na tvář před obnaženým oltářem na znamení jejich zármutku nad utrpením Ježíše. Toto klesání na tvář se nazývá ceremoniální prostrace a takový způsob uctívání je popsán již ve Starém zákoně. Při bohoslužbě se čtou pašije podle Jana a stejně jako o Květné neděli se čtou bez svícnu a okuřování, bez pozdravení lidu a pokřizování knihy. Velké přímluvy, které následují, jsou společně pronášenými slovy prosby za církve, za papeže, za všechny stavy církve, za katechumeny, za křesťany, za židy, za ty, kdo věří v Boha, ale nevěří v Krista, za ty, kdo vládnou a trpí, protože Kristus přinesl svou oběť na kříži za všechen lid.⁵⁸

Hlavní částí velkopáteční liturgie je již zmíněné uctívání kříže. Po přímluvách odchází jáhen s přísluhujícími pro kříž u oltáře, jenž je nesen ve slavnostním průvodu. Kříž se postupně odhaluje za zpěvu „Hle, kříž, na kterém umřel Spasitel světa“ a věřící odpovídají „Klaníme se Ti, Pane Ježíši Kriste“ a vždy pokleknou k tiché modlitbě. Kříž se poté postaví u vstupu do oltářního prostoru. Kněz však může vzít nezahalený kříž již na začátku obřadu u vstupu do kostela a ten je pak nesen v průvodu zpět k oltáři. Průvod se mezitím třikrát zastaví a zpívá verš k pozdvihnutí kříže.⁵⁹

Poslední částí je již zmíněné svaté přijímání, které ukončuje velkopáteční obřad. Oltář se zakryje plátnem a na něj se postaví misál a korporál. Na oltář se položí i nejsvětější svátost a kněz pokleknou, aby ji uctil. Poté proběhne krátká modlitba, při které kněz zvedne hostii a přijímá tělo Páně. Hostii předkládá i věřícím. Následně se nádoba se zbylými hostiemi vezme do svatostánku. Nakonec se svaté přijímání ukončuje závěrečnou modlitbou a žehnací modlitbou.⁶⁰ Často se v kostelech v tento den koná pobožnost křížové cesty a na oslavu zmrtvýchvstání je vystaven Boží hrob. Mnohdy se také uskutečňují velkopáteční průvody, které jako první popsal augsburský biskup a světec Oldřich (890-793). Jelikož je jejich vznik spojován s Římem, jsou někdy

⁵⁷ VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Velikonoc*, s. 138.

⁵⁸ ADAM, Adolf. *Liturgický rok*, s. 76-77.

⁵⁹ ADAM, Adolf. *Liturgický rok*, s. 78.

⁶⁰ Tamtéž, s. 78-79.

nazývány římskými poutěmi., které mají kající charakter. Kněží v průvodech byli oblečení v kajícnickém šatu, byli bosí a často měli na ramenu duté kříže, které byly naplněné kamením.⁶¹ Dnes je neznámější křížová cesta, která se koná v římském Koloseu, kde v čele stovek věřících kráčí sám papež.⁶²

3.1.3 Bílá sobota

Bílá sobota je tzv. aliturgickým dnem, v tento den se neslaví mše svatá a nekonají se žádné svátosti kromě svátosti smíření a pomazání nemocných. Bílá sobota neměla vlastní liturgii. V tento den se dodržoval smuteční post a věřící se chystali na oslavu Veliké noci, noci Kristova vzkříšení.⁶³ Dle liturgického kalendáře začíná neděle již západem slunce o Bílé sobotě. A večer bílé soboty patřil tedy k Božímu hodů velikonočnímu.⁶⁴ Nejspíše proto měl tento den v křesťanských církvích různou podobu. Nejvíce složitě se tato podoba tvořila v západokřesťanském světě. Ve 4. století trvala velikonoční vigílie celou noc a na Boží hod žádná další bohoslužba neprobíhala. Koncem 6. století mše ukončila velikonoční vigílie před půlnocí a na velikonoční neděli se konaly eucharistické slavnosti. V 9. století se posunul začátek mše na čas nóny, což je třetí hodina po poledni. Tím se dosáhlo času, který byl předepsán pro postní mše. Ve 14. století se začala modlit nóna v ranních hodinách a po ní se mohla připojit postní mše, to dovolilo církevní právo. Takováto změna se přijala i pro velikonoční vigílijní mši. Ty části, které se konaly před mší, se přesunuly na Bílou sobotu brzy ráno. Po několik staletí se celá slavnost Velikonoční noci slavila při rozbřesku na Bílou sobotu i přesto, že velikonoční doba ještě nezačala. Jelikož papež Pius V. bulou Sanctissimus z roku 1570 zakázal sloužit večerní a půlnoční mše.⁶⁵ Slavnost velikonočního tajemství přestala být sepjata s událostmi, které jsou popsány v evangeliích a smysl velikonoční mše o Bílé sobotě, se stával nepochopený pro věřící. Hlavní velikonoční slavnost se tak stala „liturgií kléru“, které se účastnila pouhá hrstka věřících.⁶⁶

Na některých místech se na Bílou sobotu konala slavnost Vzkříšení Páně. Průvod věřících obešel kostel, nebo celou vesnici. Poté se vrátil do chrámu. Chrám byl osvětlen na počest Kristova zmrtvýchvstání, a většinou se hrálo na varhany. Obřad se konal spíše v chrámech, kde byl Boží hrob. Ani čas se neshodoval. U nás se rozšířilo nosit v

⁶¹ VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Velikonoc*, s. 139.

⁶² Tamtéž, s. 140.

⁶³ ADAM, Adolf. *Liturgický rok*, s. 79.

⁶⁴ VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Velikonoc*, s. 141.

⁶⁵ ADAM, Adolf. *Liturgický rok*, s. 80.

⁶⁶ VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Velikonoc*, s. 142.

procesí korouhve. A v jižních Čechách a na Moravě nosili lidé v průvodu pestré kroje. Ve městech ve 2. polovině 19. století se lidé zase oblékali do různých uniforem.⁶⁷

Dekretem Kongregace obřadů z roku 1951 povolil Pius XII., přesunout velikonoční vigilie opět na noc před velikonoční nedělí. Obřad se zkrátil a měl novou podobu. Nový řád Svatého týdne z roku 1955 poté slavení velikonoční vigilie uzákonil. Slavnost velikonoční noci byla poté Misálem z roku 1970 ještě více vytříbena a bylo jí přisouzeno jedno z klíčových postavení, co se týče velikonočního tridua.⁶⁸ Bílá sobota se tak opět stala prologem oslav Veliké noci a je věnována vzpomínce na Ježíšovo umučení, smrt a jeho sestoupení mezi mrtvé. Konají se modlitby u Kristova hrobu a křesťanský svět očekává Ježíšovo vzkříšení.⁶⁹

3.1.4 Velikonoční neděle

Velikonoční neděle neboli Boží hod velikonoční začíná dle liturgického roku v sobotu se západem slunce, kdy nastává svatá noc, při které vstal pán k životu. O této noci se konala bohoslužba velikonoční vigilie neboli bdění, což je jeden z nejstarších obřadů církve, k této slavnosti patří žehnání ohně, zapálení velikonoční svíce, její slavnostní vnesení v průvodu do chrámu a starobylý chvalozpěv Exsultet. Bohoslužba slova zahrnuje biblické texty, které vypráví dějiny spásy od stvoření po Kristovo vzkříšení. Oslava smrti a vzkříšení Krista byla uzavřena eucharistickou hostinou, která ukončovala předcházející půst. Hodovalo se v době, kdy dle evangelia přišly ženy k hrobu Ježíše a našly ho prázdný. Křesťané v bdění slavili a čekali na Kristovo vzkříšení, k tomu slavili i celou památku velikonočního tajemství.⁷⁰

Velikonoční vigilie se skládala ze čtyř částí: slavnosti velikonoční svíce, bohoslužby slova, křestní bohoslužby a eucharistie. Na začátku velikonoční noci se rozdělá oheň na připraveném místě před kostelem, či u jeho vchodu. Oheň značí lásku a sílu ducha Svatého. Kněz po pozdravení a krátkém uvedení oheň požehná. Od ohně poté zapálí svíci se slovy: „ Ať slavné Kristovo vzkříšení naši tmu ve světlo promění.“ Kněz svíci pozvedne a zpívá „Světlo Kristovo“, na to mu všichni odpovídají „Sláva Tobě, pane“. Poté se svíce v průvodu odnese do chrámu, kde si od ní postupně zapalují všichni věřící svíce. Velikonoční svíce zase značí vzkříšeného Krista a ostatní svíce věřících je znamení, že očekávají příchod Pána. Kněz pozdvihne před oltářem

⁶⁷ VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Velikonoc*, s. 143.

⁶⁸ ADAM, Adolf. *Liturgický rok*, s. 81.

⁶⁹ VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Velikonoc*, s. 143.

⁷⁰ Tamtéž, s. 143.

naposledy paškál a v kostele se začne zpívat „Světlo Kristovo“, při něm se rozzáří chrámová světla a paškál se postaví na svícen v presbytáři a okouří kadidlem. Poté koná velikonoční chvalozpěv, neboli *Exsultet* což je báseň, která vypráví o celém velikonočním tajemství vsazeném do plánu spásy.⁷¹

V bohoslužbě slova se čte devět biblických čtení: dvoje z Nového zákona (epištola a evangelium) a ostatní ze Starého zákona ty mohou být sníženy na dvě, musí však obsahovat pasáž o přechodu Rudým mořem. Vždy po každém ze sedmi starozákonních čtení se koná responsoriální žalm a orace. Po modlitbě sedmého čtení se zapalují na pokrytém oltáři svíce a za zpěvu Gloria začnou prvně od Zeleného čtvrtka zvonit kostelní zvony. Po oraci „Děkujeme Ti Bože, že nám dáváš účast na slávě této Veliké noci vzkříšení svého Syna...“ a epištoly z Listu Římanům následuje poprvé za 40 dnů zpívání písně Aleluja, tedy děkovná píseň. Píseň děkuje za Ježíšovo zmrtvýchvstání, je to žalm 118 doplněný o trojnásobný alelujový refrén.⁷²

Dále po bohoslužbě slova následují křestní obřady. Křestní události se slaví od nejstarších dob o Velikonoční noci a katechumenům se uděloval křest. Ti, kdo křest přijali, stávali se „Božím lidem, nositeli Nové smlouvy“, která byla uzavřena s Hospodinem. Den kdy se slaví Kristovo vzkříšení, je nejvhodnějším dnem pro křest, protože každý pokřtěný vstává z mrtvých a spolu s Kristem umírá hříchu a vstává z mrtvých k novému životu. Tím na sobě prožívá Velikonoční tajemství. K velikonoční vigílii patří také obřad svěcení křestní vody. Přímluvy poté uzavírají křestní bohoslužbu Velikonoční noci.⁷³

Eucharistická bohoslužba je posledním dílkem liturgie velikonoční noci, při které chléb a víno k přípravě darů přinášejí k oltáři novokřtěnci. Do eucharistie modliteb patří zvláštní velikonoční texty. Samozřejmě se připomínají velikonoční události, ale také se konají přímluvy za ty „kdo se znovu narodili z vody a Ducha svatého a dostali odpuštění všech hříchů“. Liturgie velikonoční noci je ukončena trojčlenným požehnáním a propouštěcí formulí, která je obohacena dvojím Aleluja.⁷⁴

Podle novozákonních vyprávění došlo k zmrtvýchvstání Páně „prvního dne po sobotě“ (L 24, 1), tedy v neděli. V době, kdy ještě nebyl stanoven velikonoční liturgický okruh, bylo chápáno zvláštní zpřítomnění Krista každou neděli v roce. „Velikonoce“ tak věřící slavili každý týden. Kolem 2. století se začala více prosazovat oslava výroční

⁷¹ ADAM, Adolf. *Liturgický rok*, s. 82-83.

⁷² Tamtéž, s. 84-85.

⁷³ VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Velikonoc*, s. 145.

⁷⁴ ADAM, Adolf. *Liturgický rok*, s. 86.

památky Kristovy smrti a zmrtvýchvstání. A jak jsem již zmínila, slavila se v noci a končila za svítání, tedy v době, kdy jak vypráví evangelia, ženy našly prázdný Kristův hrob. Velikonoční neděle dostala svou liturgii ve 4. století, ve kterém se vytvořilo velikonoční třídění. Nedělní liturgie obsahovala bohoslužbu slova, svaté přijímání věřících a obřad žehnání pokrmů.⁷⁵ Na žehnání pokrmů si lidé přinášejí velikonoční pokrmy. Po skončení mše jdou lidé domů na sváteční oběd. Toto žehnání pochází z dlouhé tradice, už první křesťané znali obdobné rituály. Je dochován pražský přípis z 18. století, kde je vypsáno 18 potravin k požehnání.⁷⁶ Obřady končily večer společnými nešporami. Denní mše byla sloužena v bílé barvě. Dodnes se věřícím ve velikonočním čtení připomíná Kristovo zmrtvýchvstání, novozákonní svědectví o Kristově velikonočním tajemství a poukazuje se na povinnosti, které křesťané mají z účasti na Kristově smrti a zmrtvýchvstání. Stále se zapaluje velikonoční svíce a světí se velikonoční pokrmy.⁷⁷

---

⁷⁵ VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Velikonoc*, s. 147.

⁷⁶ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*, s. 119.

⁷⁷ VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Velikonoc*, s. 147.

4 KŘÍŽOVÁ CESTA

Cesta bolesti, kterou musel Ježíš Nazaretský urazit, a při které byl bičován, vysmíván, na místo, kde byl ukřižován, je nazývána Křížová cesta (lat. *Via Dolorosa*). *Via Dolorosa*, ulice v Jeruzalémě, je ta prapůvodní křížová cesta, kudy Ježíš měl nést svůj kříž, a stala se vzorem všech křížových cest v křesťanském světě. Trasa Křížové cesty začínala v pevnosti Antonii, kde byl Ježíš odsouzen Pilátem Pontským a končila v místě Ježíšova ukřižování, tedy na hoře Golgota a dále k chrámu Božího hrobu, kde byl údajně Kristův hrob. Podle posledních archeologických nálezů se zdá, že Pilátův palác stál v jiné části města. Přesto je nepravděpodobné, že by se trasa Křížové cesty změnila.⁷⁸ Každý pátek ve tři hodiny odpoledne začíná procesí vedené františkánskými mnichy. Během této cesty poutníci absolvují čtrnáct zastavení, která jsou zasazena ve zdech, či dlažbě domů. U jednotlivých zastavení mniši čtou ve čtyřech jazycích určité pasáže z evangelií.⁷⁹ Prvním zastavením je tedy již zmíněná pevnost Antonie, odtud průvod kráčí k františkánskému klášteru s kaplemi Odsouzení a Bičování. Poté lid prochází arménským kostelíkem a polskou kaplí, což je třetí zastavení, zde Ježíš prvně klesl. Čtvrtým zastavením je před arménským kostelem Panny Marie Bolestné, dalším zastavením je františkánská oratoř. Dále průvod kráčí kaplí, která je zasvěcená svaté Veronice a směřuje k sedmému zastavení, což je velký římský sloup ve františkánské kapli, v těchto místech Ježíš klesl podruhé. Osmým zastavením je latinský kříž, který je zabudován do zdi řeckého pravoslavného kláštera. Část dřívku antického sloupu koptského kláštera označuje deváté zastavení. Nakonec se procesí vydává do baziliky Božího hrobu, který stojí na Golgotě. Uvnitř této baziliky je zbývajících pět zastavení.⁸⁰

Jak je již zmíněno, křížová cesta obsahuje 14 zastavení. Některé z nich jako Ježíšova klopýtnutí pod tíhou kříže, setkání Ježíše s matkou a Veronikou vznikly až v pozdější tradici.⁸¹

⁷⁸ WALKER, Peter. *Po stopách Ježíše*, s. 175.

⁷⁹ https://www.idnes.cz/cestovani/kolem-sveta/krizova-cesta-v-jeruzaleme-na-vlastni-oci.A150403_120729_kolem-sveta_hig.

⁸⁰ VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Velikonoc*, s. 298-299.

⁸¹ VAVŘINOVÁ, Valburga. *Abeceda Velikonoc*, s. 27.

Zastavení jsou místa, na nichž se Ježíš údajně zastavil:

- I. Odsouzení na smrt v domě Pontia Piláta.
- II. Vložení kříže.
- III. Kristus klesající pod tíhou kříže.
- IV. Setkání s matkou.
- V. Setkání s Šimonem Kyrénským.
- VI. Setkání s Veronikou.
- VII. Kristus klesající podruhé pod tíhou kříže.
- VIII. Setkání s jeruzalémskými ženami.
- IX. Kristus klesající potřetí pod tíhou kříže.
- X. Kristus svlékaný ze šatů.
- XI. Vztyčování kříže.
- XII. Ukřižování.
- XIII. Snímání z kříže.
- XIV. Kladení do hrobu.⁸²

Nedá se říct, kdy křížová cesta vznikla, ani kdo byl prvním iniciátorem. Avšak ve vyprávění O smrti Mariině v syrském apokryfu z 5. století je zmíněno, že Maria ke konci svého života chodila po jeruzalémské křížové cestě, tedy cestě, kde šel naposledy Ježíš. Dle zpráv poutníků si Ježíšovu poslední cestu připomínali již ve 4. století.⁸³ Na gotických deskových oltářích byly zobrazeny scény ukřižování. Avšak teprve v 15. století vznikla myšlenka znázornit příběh o smrti Ježíše Krista systémem po sobě jdoucích scén, tedy jakéhosi obrázkového seriálu. Jelikož ve středověku lidé neuměli číst a psát, byl tento systém příhodný, a proto se začaly vytvářet křížové cesty.⁸⁴

Obrazy se zprvu umísťovaly po obvodu vnitřního prostoru chrámu. V 17. století se při různých příležitostech, především před Velikonocemi, již obrazy vynášely ven. Brzy poté se začaly budovat kapličky, jimž se říkalo „zastavení“, neboť se u nich věřící zastavovali a modlili se.⁸⁵ Do kapliček se umísťovaly obrazy, mnohdy namísto obrazu byly ve výklenku reliéfy a vzácně plastiky. Křížová cesta se často situovala do kopce, aby co nejvíce připomínala trýznivou cestu Ježíše. Na vrcholu poté stála poutní kaple,

⁸² ZINDELOVÁ, Michaela a kolektiv. *Česká velikonoční kniha: obyčeje, zvyky, výzdoba, recepty a mnoho dalšího*, s. 106-107.

⁸³ http://www.nasefarnosti.cz/pls/fwz/fwz_idx.idx?p_oblast_id=1&p_cs_id=6066&p_pc=&p_den=

⁸⁴ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Církev: průvodce českou historií*, s. 92.

⁸⁵ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*, s. 100.

kostel čí Boží hrob. Rozestavění kaplí u strmé cesty se říkalo kalvárie.⁸⁶ Kalvárie, známá také jako Golgota, je kopec v Jeruzalémě, kam musel Ježíš nést svůj kříž a kde byl ukřižován.⁸⁷ Křížové cesty mohou mít tedy různou podobu, patří sem sloupy, kříže, výklenkové kapličky, či drahocenné kaple, ovšem vždy tvoří cestu od nejzazší sídelní lokality a poutníci mohou při posledních krocích poutě rozjímat o Ježíšově utrpení. Křížové cesty mohou také vést z poutního chrámu na vrchol, kde je posazen kříž představující vrchol Golgoty v Jeruzalémě.⁸⁸ Za nejstarší výtvarně zhmotněnou křížovou cestu se považuje křížová cesta z kláštera Scala Coeli u Córdoby, která vznikla v roce 1425.⁸⁹ V českých zemích je mnoho křížových cest, mezi nejznámější patří kalvárie v Jaroměřicích u Jevíčka, ke které patří kostel Povýšení sv. Kříže a loretánskou kapli, či slezská kalvárie v Hradci nad Moravicí.⁹⁰ Nejstarší křížovou cestou u nás je křížová cesta na Svatý kopeček v Mikulově, která začala vznikat roku 1623.⁹¹

Na šíření křížových cest měli velkou účast františkáni, kteří v 17. století získali nejen výsadní právo na jejich šíření, ale také jim papež udělil právo dávat odpustky poutníkům. Tyto odpustky kompletně nahradily odpustky za vykonání poutě do Jeruzaléma. Z toho důvodu se často u křížových cest stavěly poutní areály, které imitovaly Jeruzalém, sem patří například Římov na jihu Čech.⁹² Křížové cesty a jejich zastavení byla a jsou inspirací umělců, spisovatelů i filozofů.

4.1 Ježíšova cesta

Ježíš Nazaretský je hlavní postavou křesťanství. Nejstaršími prameny o jeho životě jsou spisy *Nového zákona*, které jsou spíše vyznání a svědectví víry křesťanů, než historická líčení.⁹³ Jednotlivá čtyři evangelia byla sepsána v řečtině, nejspíše v pozdějších desetiletích prvního století našeho letopočtu. Počáteční dochované rukopisy jsou ze čtvrtého století.⁹⁴ Před vznikem prvního evangelia se Ježíšovy činy předávaly ústně.⁹⁵ Nejstarší evangelium podle Marka je zároveň nejkratší a zdá se, že ho sepsal někdo, kdo žil v Římě a nejspíše ještě zažil požár roku 64 našeho letopočtu za

⁸⁶ VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Církev: průvodce českou historií*, s. 92.

⁸⁷ HAWKINS, John. *Příběh náboženství*, s. 44.

⁸⁸ KAFKA, Luboš. *Dárek z pouti: poutní a pouťové umění*, s. 70.

⁸⁹ <http://www.ruinen.cz/kalvarie/kalvarie.html>.

⁹⁰ KAFKA, Luboš. *Dárek z pouti: poutní a pouťové umění*, s. 70.

⁹¹ <http://www.mikulov.cz/turistika/pamatky-a-prohlidkove-objekty/cirkevni-pamatky/krizova-cesta-na-svaty-kopecek/>.

⁹² VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*, s. 101.

⁹³ O'REILLY, BILL. *Zavraždění Ježíše*, s. 7.

⁹⁴ CARPENTER, *Humphrey*. *Ježíš*, s. 9.

⁹⁵ KEENE, Michael. *Světová náboženství*, s. 91.

Neronovy vlády.⁹⁶ Evangelium podle Matouše se nejvíce shoduje s evangeliem podle Marka. Je mnoho názorů, které souhlasí s tím, že evangelium podle Marka bylo vzorem pro Matoušovu evangelium. Matouš na rozdíl od Marka zachází do detailů Ježíšova původu a o jeho předcích.⁹⁷ Příběhy pro Matoušovo evangelium vznikly v průběhu posledních desetiletí 1. století našeho letopočtu a jejich tvůrci byli nejspíše lidé, kteří byli svědky Ježíšova života. Třetí a nejdelší evangelium podle Lukáše se připisuje muži stejného jména, který byl dle všeho lékař a časem se obrátil ke křesťanství. Matoušova, Markova a Lukášova evangelia patří mezi synoptická, neboť vyprávějí Ježíšův život podobným způsobem. Čtvrté Janovo evangelium se liší jak stylem, tak obsahem. Nejspíše bylo sepsáno před rokem 200 našeho letopočtu a je tedy sepsáno jako poslední.⁹⁸

Ježíš se narodil v Betlémě Marii a Josefovi. Krátce po jeho narození ho hledali tři mudrci, aby se mu mohli poklonit. Předtím než se dostali do Betléma, navštívili krále Heroda a ptali se, kde mohou nalézt „krále Židů“. Znepokojený Herodes požadoval jeho smrt a nakázal vraždění všech malých chlapců ve svém království. Avšak Josef měl vidění, co se má stát a tak společně s Marií a malým Ježíšem utekli do Egypta. Do Nazaretu se vracejí až poté, co král Herodes zemřel. (Mt 2, 1-15) O Ježíšově dětství a jeho dospívání evangelia mlčí, kromě události, kdy ho vzali rodiče ve dvanácti letech do Jeruzaléma, kde se jim ztratil. O pár dní později ho našli v chrámu, kde hovořil s učenci o náboženských otázkách.⁹⁹

Ježíš začal kázat asi ve třiceti letech poté, co byl pokřtěn Janem Křtitelem v řece Jordán.(Lk 3, 21-23) Vyučoval jak v synagogách, tak pod širým nebem, putoval Palestinou a zároveň učil a uzdravoval nemocné. Shromažďoval okolo sebe učedníky, mezi kterými vyvolil dvanáct apoštolů.(Mt 10, 1-4) Ve třetím roce putování se Ježíš jako každý rok vydal do Jeruzaléma s apoštolý, aby tam oslavil svátek Pesach. Ježíš poslal apoštolý do blízké vesnice Betfage a nakázal jim, aby mu z této vesnice přivedli oslátko. Poté, co mu oslátko přivedli, Ježíš se na něj posadil a vjel do Jeruzaléma. Při vstupu do města ho lidé vítali, trhali palmové listy, lámali větve a mávali mu. (Mt 21, 1-11) Tímto vjezdem vyburcoval velikonoční davy a šlo vlastně o jistou slavnost, korunovaci. Velekněží ještě více znejistili a rozhodli se tedy, že Ježíše musí zatknout a poté zabít.

⁹⁶ HITCHCOCK, Susan Tyler. *Zeměpis náboženství: kde žije Bůh, kudy kráčejí poutníci*, s. 271.

⁹⁷ CARPENTER, Humphrey. *Ježíš*, s. 14.

⁹⁸ HITCHCOCK, Susan Tyler. *Zeměpis náboženství: kde žije Bůh, kudy kráčejí poutníci*, s. 274.

⁹⁹ HAWKINS, John. *Příběh náboženství*, s. 41.

K tomu musí dojít před Velikonocemi, jelikož soudní procesy nemohly probíhat o Velikonocích ani v noci.¹⁰⁰ Kaifáš jakožto chrámový velekněz uzavřel dohodu s Jidášem Iškariotským, což byl jeden z apoštolů Ježíše Krista. A Jidáš se rozhodl Ježíše vydat za třicet stříbrných šekelů.(Mt 26, 1-16)

V noci před svou smrtí se Ježíš setkal se svými dvanácti apoštolů a uspořádal Poslední večeři ve večeřadle v Jeruzalémě. Při této večeři umyl apoštolům nohy: *„Ježíš vstal od stolu a vědom si toho, že mu Otec dal všechno do rukou a že od Boha vyšel a k Bohu odchází, odložil svrchní šat, vzal lněné plátno a přepásal se, pak nalil vodu do umyvadla a začal učedníkům umývat nohy a utírat je plátnem, jímž byl přepásán.“* (J 13, 3-5). Poté jim řekl, že bude zrazen, vzal chléb, který požehnal, nalámal ho a podal učedníkům se slovy: *„Vezměte, jezte, toto jest mé tělo.“* Dále vzal kalich s vínem, vzdal díky a dal ho učedníkům se slovy: *„Pijte z něho všichni. Neboť toto jest má krev, která zpečetuje smlouvu a prolévá se za mnohé na odpuštění hříchů.“*(Mt 26, 26-28). Tím Ježíš stanovil svátost eucharistie. Obřad, který připomíná tuto večeři, se dle protestantů jmenuje „večeře Páně“, dle katolíků „mše svatá“ a pravoslavní ji nazývají „eucharistická liturgie“.¹⁰¹ Po večeři se Ježíš odebral do Getsemanské zahrady, aby se pomodlil k Bohu. Po třetí modlitbě ho zatkla chrámová stráž, kterou vedl zrádce Jidáš. Aby Ježíše s jistotou poznali, políbil ho Jidáš na tvář, což byl signál pro chrámovou stráž.(Mt 26, 36-56) Z Getsemanské zahrady byl Ježíš odveden před velikána Annáše. Annáš Ježíše po větě: *„Řekl-li jsem něco špatného, prokaž, že je to špatné!“* (J 18,23) poslal ke Kaifášovi, kde byli přítomni další velekněží. Kaifáš Ježíše usvědčí z rouhání a odsoudí ho k smrti. Jelikož popravčí rozsudek nemohl Kaifáš vykonat, byl Ježíš doveden do paláce římského prefekta Piláta Pontského.(J 18, 12-28)

Pilát Pontský neshledával Ježíše vinným, jelikož kázání není zločin a ničím se tedy neprovinil. V ten den, na svátek Velikonoc, mohl každoročně římský prefekt propustit jednoho vězně. Pilát dal lidu na výběr, zda propustit Ježíše, či Barabáše, který byl terorista a vrah. Lid však překvapivě zvolával Barabáše.(J 18, 33-40) Avšak Pilát stále neshledával za moudré Ježíše popravít a rozhodl se nechat ho zbičovat a propustit.(J 19, 1) Avšak vojáci si v jeho trýznění libovali a zbičování nezůstali. *„Svlékli ho a oblékli mu nachový plášť, upletli korunu z trní a posadili mu ji na hlavu, do pravé ruky mu dali hůl, klekali před ním a posmívali se mu: „Bud' zdráv, židovský králi!“ Plivali na něj, brali*

¹⁰⁰ HAWKINS, John. *Příběh náboženství*, s. 183.

¹⁰¹ LEMAITRE, Nicole. *Slovník křesťanské kultury*, s. 287.

tu hůl a bili ho po hlavě.“ (Mt, 27, 28-30). Po tomto mučení si Ježíše opět zavolá Pilát a naposledy se pokouší Ježíše propustit. Ptá se lidu, zda má být Ježíš ukřižován a nikdo nic nenamítá. Pilátovi nezbývá nic jiného než nechat Ježíše Nazaretského ukřižovat. (J 19, 9-16) Správně měl být Ježíš ukamenován, jak to bylo dle židovských zvyklostí, ale římská justice ho odsoudila k ukřižování. Tímto způsobem byli popraveni pouze otroci. Z toho důvodu byla Ježíšova smrt otřesnější a o to více rozhořčila jeho učedníky.¹⁰²

Po odsouzení byl Ježíš vysvlečen, koruna byla mu na hlavě ponechána a na ramena mu vojáci vložili kříž, který vážil téměř třicet kilogramů, a jeho délka byla asi 2 metry.¹⁰³ Takto se Ježíš Kristus vydal s vojáky na místo své popravky, kterým je hora Golgota vzdálená skoro jeden kilometr. Ježíš byl již velice znaven, a když po několikáté klopýtnul, nařídil důstojník jednomu ze stojících, Šimonu z Kyrény, aby nesl Ježíšův kříž. (Mk 15, 21-22)

V evangeliích je málo údajů, co se týče ukřižování samotného. Matoušovo, Markovo a Janovo evangelium se zmiňuje, že před ukřižováním nabídli vojáci Ježíšovi nápoj, který měl utišit jeho bolest. Ježíš ho odmítl.¹⁰⁴ Vojáci Ježíše vleže přibili na kříž, až poté kříž vztyčili. Posléze byla nad Ježíšovu hlavu připevněna cedulka s nápisem: JEŽÍŠ NAZARETSKÝ, KRÁL ŽIDOVSKÝ. Nakonec se vojáci začali Ježíšovi vysmívat a losovali o jeho šaty. (J 19, 19-24) Evangelia říkají, že Ježíš Nazaretský umřel kolem třetí hodiny odpoledne. Ježíšovo potupné ukřižování se stalo symbolem jeho oběti. A tak se nošení a uctívání kříže začalo chápat jako veřejné prohlášení k víře v Krista.¹⁰⁵ O Ježíšově pohřbu a uložení do hrobu se evangelia shodují. Jistý Josef z Arimatie si vyžádal tělo Ježíšovo od Piláta Pontského, který souhlasil. *„Josef tělo přijal, zavinul je do čistého plátna a položil do svého nového hrobu, který měl vytesán ve skále; ke vchodu do hrobu přivalil veliký kámen a odešel. Byla tam Marie z Magdaly a jiné Marie, které seděly naproti hrobu.“* (Mt 27, 59-61). Když poté tři ženy navštívily hrob, aby nabalzamovaly tělo, kámen, před vchodem do hrobu byl odvalen. A hrob byl prázdný. Zjevil se jim anděl a řekl, že byl Ježíš vzkříšen. (Mk 16,1-6) V ten samý den se Ježíš zjevil také svým apoštolům. (Lk 24, 13-35) Čtyřicátý den po vzkříšení vstoupil Ježíš na Olivetské hoře na nebesa před svými učedníky. Tato událost je známá jako

¹⁰² LEMAÎTRE, Nicole. *Slovník křesťanské kultury*, s. 194.

¹⁰³ O'REILLY, BILL. *Zavraždění Ježíše*, s. 216-217.

¹⁰⁴ VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Velikonoc*, s. 198.

¹⁰⁵ VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Velikonoc*, s. 237.

nanebevstoupení Páně. Těsně před vstoupením na nebesa Ježíš svým učedníkům slíbil, že jim pošle pomocníka, Ducha svatého. (Sk 1, 3-12)

Ježíšovo Ukřižování a Zmrtvýchvstání dalo základ ke stanovení křesťanství. Ježíš se obětoval a zemřel pro lidstvo. Svým utrpením a smrtí dosáhl vyšší odměny a křesťané jsou přesvědčeni, že svou smrtí splatil hříchy celého lidstva, které na sebe přijal.¹⁰⁶

---

¹⁰⁶ HITCHCOCK, Susan Tyler. *Zeměpis náboženství: kde žije Bůh, kudy krácejí poutníci*, s. 276.

5 MĚSTO CHODOV

Město Chodov, známé svou výrobou porcelánu, leží mezi Sokolovem a Karlovými Vary v úbočí Krušných hor, v takzvané chodovské uhelné pánvi. Samotný název města napovídá, že dříve bylo město spojeno s určitými strážnými a celními funkcemi na hranici.¹⁰⁷

V sokolovském regionu patří Chodov k místům s nejstaršími historicky doloženými počátky. První historické prameny, které se vztahují k Chodovu, sahají až do konce 12. století.¹⁰⁸ První písemná zmínka pochází z listiny českého knížete a pražského biskupa Jindřicha Břetislava. Předpokládá se, že byla napsána mezi lety 1195 -1197. Chodov byl majetkem cisterciáckého kláštera ve Waldsasech a Jindřich Břetislav touto listinou přebral nad veškerými statky ochranu. Již však 7. března 1185 vzal papež Lucius III. do své ochrany klášter Waldsassen i s majetkem a zároveň také obvod v sedleckém kraji, který mu věnoval císař Friedrich.¹⁰⁹

V polovině 14. století přešel Chodov do vlastnictví šlechty. Vzhledem k ekonomickým a sociálním poměrům se často vlastníci měnili. Na každého vlastníka také přecházelo patronátní právo ke kostelu a faře v Chodově.¹¹⁰ V té době se také poprvé Chodov rozdělil na dva celky, kdy a jak k tomu došlo nelze říci. Pouze hypoteticky na to odpovídá loketský urbář hrabat Šliků.¹¹¹ Horní Chodov patřil v 16. století rodu Unruherů a Dolní Chodov držel rod Hýzlrů. Po Bílé hoře sídlili v Horním i Dolním Chodově sokolovští Nosticové.¹¹² Přejichodně byl Chodov sjednocen díky rodu Plankenheimů v 17. století. Z tohoto období se zachovaly stavebně historické památky. Nejvýznamnější památkou je barokní kostel sv. Vavřince, který byl vystavěn v letech 1725-1733.¹¹³ Za dob Plankenheimů vznikly dále tři barokní sochy, boží muka a mariánský sloup.¹¹⁴ Roku 1699 koupil Chodov pan Flamin von Plankenheim. Flamin von Plankenheim vybudoval po roce 1710 v Dolním Chodově skromnější jednopatrový

¹⁰⁷ VLASÁK, Vladimír. *Chodov*, s. 7-8.

¹⁰⁸ SARKÁNYOVÁ, Ivana. *Chodov objektivem Času*, s. 1.

¹⁰⁹ VLASÁK, Vladimír. *Chodov*, s. 9.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 12.

¹¹¹ VLASÁK, Vladimír. *Chodov*, s. 14.

¹¹² PELANT, Jan. *Města a městečka západočeského kraje*, s. 119.

¹¹³ SARKÁNYOVÁ, Ivana. *Chodov objektivem času*, s. 1.

¹¹⁴ VLASÁK, Vladimír. *Chodov*, s. 26.

zámek, ke kterému patřila také kaple.¹¹⁵ Po smrti Flamina připadl veškerý majetek mezi jeho dvě dcery, jedné připadl Horní Chodov a druhé Dolní Chodov. Tím byl Chodov opět rozdělen.¹¹⁶ Roku 1744 byl Dolní Chodov prodán městu Loket a patřil mu až do konce feudalismu. Horní Chodov byl v té době samotným statkem.¹¹⁷ Ovšem roku 1869 byly obce Horní a Dolní Chodov opět sloučeny v jeden celek a povýšeny na městys. 30. září 1894 byl poté Chodov povýšen na město rozhodnutím císaře Františka Josefa I. a byl mu udělen městský znak.¹¹⁸

Zmíněný zámek, postavený Flaminem von Plankenheim, se stal v 19. století továrnou na výrobu keramiky a kameniny. Továrnu založil Franz Miesl, který byl v té době majitelem zámku v Dolním Chodově. Když se v továrně začal vyrábět porcelán, obklopil původní zámek postupně celý tovární areál. Výrobky porcelánky byly velmi ceněné a dovážely se do mnoha zahraničních zemí. V 21. století bohužel výroba porcelánu skončila.¹¹⁹

5.1 Kostel sv. Vavřince

Počátky christianizace spadají v Chodově již do 10. století. Původ křesťanství je spojen s poustevníkem Vavřincem, o kterém vypovídá pověst zapsaná v kronice města Chodov. *"Tam, kde dnes stojí zámek a panský dvůr v Horním Chodově, byla kdysi v dávných časech tvrz, ve které bydleli strážci zemské hranice. Tito strážci hranic, zde byli usazeni sedleckým knížetem, k ochraně cestujících a kupců na jejich cestách po zemské stezce a také k ochraně místních obyvatel před lupiči a lapky."*¹²⁰ Kolem roku 900 přišli do kraje šířitelé křesťanství, mezi kterými byl i kněz Vavřinec: *„Jeden takový kněz, Vavřinec, si postavil srub na Leitenbergu, kde začínal pohraniční hvozď (na vrcholu dnešního Smolnického kopce - pozn. překl), stal se poustevníkem a začal učit místní lid z blízkého i dalekého okolí."*¹²¹ U svého obydlí si Vavřinec postavil menší zvonici. Každé ráno a každý večer zvonil klekání a také oznamoval poledne. *„Jednoho dne, bylo právě po večerním klekání, seděl poustevník před svým domkem a uspokojením se díval na klidnou vesnici dole pod kopcem. V tom si však všiml, že z pohraničního hvozdu se vynořil dav po zuby ozbrojených mužů. Vavřinec hned poznal, že jsou to lupiči, kteří*

¹¹⁵ VLASÁK, Vladimír. *Chodov*, s. 26.

¹¹⁶ SARKÁNOVÁ, Ivana. *Chodov: jak jej (ne) znáte*, s. 24.

¹¹⁷ PELANT, Jan. *Města a městečka západočeského kraje*, s. 119.

¹¹⁸ <https://www.mestochodov.cz/infocentrum/historie-mesta-pamatky/>.

¹¹⁹ BĚLOHLÁVEK, Miloš. *Zmizelý Chodov*, s. 278.

¹²⁰ Městský úřad Chodov, *Kronika města Chodov 1923-1926*, s. 244.

¹²¹ Tamtéž.

*mají spadeno na pomalu usínající Chodov. Rozhodl se rychle – začal zvonit na poplach. Strážný v hrádce, znepokojený zvoněním v nezvyklou denní dobu, povolal do zbraně všechny ostatní strážce hradu, a když tedy lapkové o pár minut později dorazili k tvrzi, byli krvavě odrazeni a s těžkými ztrátami uprchli do lesů.*¹²² „Zvoneček na kopci“ zachránil celou vesnici. Jako symbol poděkování se nechali strážci hranice s obyvateli pokřtít od kněze Vavřince.¹²³

První chodovský kostel byl nejspíše vystavěn díky působení mnichů z kláštera ve Waldasessenu již ve 12. století. Avšak první zmínky o kostele jsou až ze 14. století, kdy je kostel farní. Na svátek sv. Bartoloměje roku 1654 byl kostel zničen požárem a na jeho místě byl postaven nový svatostánek již čtyři roky poté.¹²⁴ Stavbu nového kostela zaplatil Johann Wilhelm von Plankenheim.¹²⁵

Roku 1715 nastoupil do úřadu nový farář Michael Hönig, kterému kostel nevyhovoval a žádal vrchnost o zakročení. Přívržence nalézá ve Franzi Flaminovi z Plankenheimu, což byl tehdejší majitel panství.¹²⁶ Franzovi Flaminovi z Plankenheimu daroval roku 1718 papež Klement XI. svaté relikvie a to třísky z kříže, na kterém zemřel Ježíš Kristus a úlomky kostí sv. Vavřince, sv. Šebestiána a sv. Barbory. Což byl jeden z důvodů, proč od roku 1725 investoval do stavby nového kostela sv. Vavřince. Kostel měl být vybudován jako poutní chrám.¹²⁷

Franz Flamin z Plankenheimu a rytíř Johann z Plankenheim si jako stavitele kostela vybrali Wolfganga Braunbocka z Teplé. Ten konstrukci kostela pojal jako mohutnou jednodlnou stavbu ve vrcholně barokním stylu. Vzhledem ke špatnému podloží se do země muselo zatlouci pět set kůlů, na které byl položen dřevěný rošt. Stavba se tak stala nákladnou a Franz z Plankenheimu se dosti zadlužil. I přesto se roku 1731 podařilo presbyterium alespoň zastřešit. Roku 1733 Franz Flamin z Plankenheimu umírá a kostel není zcela dostavěn.¹²⁸ Po jeho smrti je uložen do kostelní hrobky jako

¹²² Městský úřad Chodov, *Kronika města Chodov 1923-1926*, s. 244.

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Viz příloha č. 1.

¹²⁵ <https://chodauer.blogspot.com/2014/06/kostel-svateho-vavrince-cast-i.html?fbclid=IwAR339ZntbOi6LNt - Qx02leevRK1hmgu1EclT2I5y8w9rqvF-1MBGvNXxk>.

¹²⁶ <https://chodauer.blogspot.com/2014/06/kostel-svateho-vavrince-cast-i.html?fbclid=IwAR339ZntbOi6LNt - Qx02leevRK1hmgu1EclT2I5y8w9rqvF-1MBGvNXxk>.

¹²⁷ BĚLOHLÁVEK, Miloš. *Chodovská kostelní krypta*, s. 2.

¹²⁸ ¹²⁸ <https://chodauer.blogspot.com/2014/06/kostel-svateho-vavrince-cast-i.html?fbclid=IwAR339ZntbOi6LNt - Qx02leevRK1hmgu1EclT2I5y8w9rqvF-1MBGvNXxk>.

první svého rodu.¹²⁹ První mše svatá byla několik týdnů poté.¹³⁰ Koncem 18. století byl zrušen starý hřbitov a přemístěn z jižní strany kostela na severní stranu. Později byla na hřbitově postavena smuteční síň s márnicí.¹³¹ Kostel byl nakonec roku 1846 částečně dokončen městem Loket a téhož roku byl nově vysvěcen.¹³² O několik let později proběhlo několik oprav kostela, jelikož zde byly problémy se statikou a začaly se objevovat trhliny. Kostel byl i po několika opravách v zanedbaném stavu, zatékalo do něj a vnější omítky opadávaly. Farnost neměla finance na další potřebné opravy a roku 2005 byl kostel převeden do vlastnictví města Chodov, aby se mohla uskutečnit obsáhlá oprava. Zrekonstruovala se střecha, opravila se vnější omítka, okna, kamenné prvky a vstupní schodiště, také se vyměnily či repasovaly dveře. Po této rozsáhlé opravě byl kostel znovu vysvěcen plzeňským biskupem Mons. Františkem Radkovským.¹³³

Barokní kostel svatého Vavřince je jednolodní chrámová stavba s čtvercovým kněžištěm se zaobleným nárožím. Loď kostela má sedlovou střechu. Fasáda je upořádána takzvanými přeloženými pilastry na vysokém podnoží a poměrně velkými okny, které jsou půlkruhově zaklenuty. Tyto okna se nad bočními vchody střídají s menšími slepými okny ve tvaru nik. Nad průčelím kostela je hranolová věž.¹³⁴

Vnitřek kostela je opticky rozčleněn pilastry, ty jsou umístěny po jeho obvodu. Nad presbytářem byla vynesena kupole s freskou, po jeho stranách jsou sakristie a oratoře. V kupoli chrámu se nachází nástěnná malba Korunování Panny Marie od regionálního malíře Eliáše Dollhopfa. Freska je výjevem scény korunování Panny Marie Nejsvětější Trojicí Boží v kruhu andělů. Tento výjev pozoruje patron kostela sv. Vavřinec. V kruhu je dále vyobrazeno dvanáct apoštolů a apoštol národů, sv. Pavel. Bohužel byla freska při rekonstrukci značně poničena.¹³⁵ Hlavní oltář kostela pochází z roku 1835. Návrh vytvořil Maurus Fuchs, samotný oltář je prací Josefa Fischera. Oltář je tvořen predelou s tabernáklem a obrazem sv. Vavřince. Mezi oltářem a obrazem jsou sochy čtyř menších andělů, dva větší andělé pak přidržují obraz se sv. Vavřincem.

¹²⁹ BĚLOHLÁVEK, Miloš. *Chodovská kostelní krypta*, s. 4.

¹³⁰ <https://chodauer.blogspot.com/2014/06/kostel-svateho-vavrince-cast-i.html?fbclid=IwAR339ZntbOi6LNt-Qx02leevRK1hmgU1EclT2I5y8w9rqvF-1MBGvNXxk>.

¹³¹ BĚLOHLÁVEK, Miloš. *Chodov*, s. 55.

¹³² Sarkányová, Ivana. *Chodov: jak jej (ne) znáte*, s. 6.

¹³³ <https://www.farnost-chodov.cz/clanky/kostely-chodovske-farnosti/farni-kostel-sv.-vavrince-v-chodove/>.

¹³⁴ PROKOP, Vladimír. *Sokolovsko*, s. 208.

¹³⁵ PROKOP, Vladimír. *Sokolovsko*, s. 210.

Na samém vrcholu oltáře je řezba Boha Otce. Oltář je rozšířen postranními brankami a na jejich vrcholech jsou barokní sochy. Na epištolní straně je sv. Jan Nepomucký a na evangelní straně je umístěn sv. Juda Tadeáš. Umělecky nejzajímavějším prvkem hlavního oltáře je dozajista obraz umučení sv. Vavřince, který nejspíše vytvořil Petr Brandl, o tom se však historici přou. Plátno se však muselo kvůli špatnému stavu nahradit novým obrazem německého malíře Mauruse Fuchse. Obraz představuje smrt sv. Vavřince, který je přijímán mezi svaté a je nadnášen anděly. V horní části je Svatá Trojice a v dolní levé části je scéna umučení sv. Vavřince, který byl upálen na roštu.¹³⁶ U stěny hlavní lodi kostela jsou čtyři boční oltáře. Na evangelní straně stojí dva mariánské oltáře a to oltář Panny Marie se sv. Janem Křtitelem a sv. Josefem. Druhý oltář má po stranách sochy sv. Jáchyma a sv. Anny, v retabulu byla nejspíše kdysi řezba Madony. Na epištolní straně jsou pak další dva oltáře, jsou to oltáře sv. Aloise a oltář Srdce Ježíšova, ve kterém je umístěn Ježíš Kristus. Uprostřed oltáře sv. Aloise je umístěn obraz jezuita Aloise z Gonzagy se svými atributy krucifixem a lilií. Tyto dva oltáře jsou nejspíše dílem loketského řezbáře a malíře Johanna Davida Schmidta. Z dílny tohoto umělce nejspíše pochází i kazatelna, která byla zhotovena pro nynější kostel. Nejstarší chodovské varhany z roku 1667, vytvořené Tobiasem Mykuthem, byly přeneseny ze starého kostela.¹³⁷ Současné varhany pochází z roku 1943 od Josefa Klosse, z původního nástroje se zachoval pouze faldový měch, vzduchovody, přední část skříně a asi dvě třetiny píšťal.¹³⁸

Dnes již ve věži kostela funguje elektrický hodinový stroj. Původně zde byl hodinový stroj se dvěma bronzovými gongy, které byly prohlášené za kulturní památku a dnes jsou umístěné v síni historie města.¹³⁹ Ze tří zvonů umístěných ve věži kostela, se zachoval pouze ten nejstarší a to zvon Jan Vilém z roku 1658. Zvon byl roku 2016 opraven a rok poté byly odlity dva další zvony sv. Vavřince a Florián. Po 100 letech se tak mohly navrátit do kostela a poprvé se rozeznít.¹⁴⁰

5.1.1 Chodovská křížová cesta

Významnou uměleckou památkou chodovského kostela je křížová cesta. První křížová cesta chodovského kostela pochází z roku 1778. Chodovský farář Franz Helfert

¹³⁶ PROKOP, Vladimír. *Sokolovsko*, s. 212-213.

¹³⁷ Tamtéž s. 214.

¹³⁸ <http://www.pamatkyapriodakarlovarska.cz/chodov-kostel-sv-vavrince/>.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ <http://www.kamosokolovsku.cz/zvony-kostela-sv-vavrince>.

požádal provinciála františkánského řádu o svolení k tomu, aby se mohla v kostele zřídit křížová cesta. Odezva na prosbu přišla 26. října a byla kladná. Vlastní křížová cesta se zřídila až o pár let později, nejspíše z finančních důvodů.¹⁴¹

V zápisech farní kroniky a archivu loketského magistrálu je zapsáno, že k pořízení křížové cesty došlo roku 1789. V tehdejší době zde stále působil farář Franz Helfert, křížová cesta byla opatřena za 140 zlatých. Obrazy namaloval neznámý umělec regionálního původu. Při komparaci obrazů se zdá, že se na obrazech podílel ještě jiný autor. Již od pohledu je zjevné, že autor nebyl školený umělec. Postavy i výrazy tváří jsou strnulé a schematické. Autor obrazy pojal tak, aby svou velikostí odpovídaly prostoru chodovského kostela. Každé plátno má úctyhodné rozměry, dva metry na výšku a metr a půl na šířku, tím je křížová cesta velmi vzácná.¹⁴²

Roku 1839 bylo rozhodnuto, že cesta potřebuje zrestaurovat. Z toho důvodu se zakoupily kopie kartonů akademického malíře Josefa Führicha. Jeho kartony byly v té době velmi žádané a kartony původně vytvořil pro kostel sv. Vavřince na Petříně.¹⁴³ Tehdejší farář Georg Schöna chtěl postupně nahradit staré obrazy novými plátny předloh již zmíněného Josefa Führicha. První obraz, třinácté zastavení, namaloval roku 1840 pražský malíř Václav Markovský. Téhož roku namaloval třetí zastavení Johann Hüttner, regionální amatérský malíř a pozdější spolumajitel chodovské porcelánky. Čtrnácté zastavení z roku 1845 je dílem Antona Hölperla, pražského a žádaného portrétisty. Autorem devátého zastavení z roku 1846 je Wilhelm Wildt, malíř porcelánu v Lokti.¹⁴⁴ Všechny obrazy vznikly díky sbírkám, z financí tehdejšího faráře, či chodovských farností. Chodovský farář se roku 1846 na Velikonoce znovu dovolával farníků, aby získal prostředky na další obrazy. Avšak po selhání této snahy se nová plátna nenamalovala, ale zrestaurovaly se pouze obrazy původní křížové cesty. V roce 1905 nově vzniklo první zastavení křížové cesty malířem Antonem Würschnitzerem.¹⁴⁵

V druhé polovině 20. století byla křížová cesta, pro svůj špatný stav, nahrazena značně menšími tisky křížové cesty z počátku 20. století. Původní křížová cesta se uložila do půdních prostor kostela, kde dále chátrala. Roku 2015 byla však křížová cesta zařazena na seznam kulturních památek České republiky a město tak mělo možnost

¹⁴¹ BĚLOHLÁVEK, Miloš. Chodovská křížová cesta: historie, záchrana, současnost, s. 6.

¹⁴² BĚLOHLÁVEK, Miloš. Chodovská křížová cesta: historie, záchrana, současnost, s. 6.

¹⁴³ PROKOP, Vladimír. *Sokolovsko*, s. 217.

¹⁴⁴ BĚLOHLÁVEK, Miloš. Chodovská křížová cesta: historie, záchrana, současnost, s. 10.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 12.

získat dotační peníze na obnovu pláten. Celou křížovou cestu v letech 2016-2017 zrestaurovali akademičtí malíři Jiří Matějček a Milan Kadavý.¹⁴⁶ Chodovská křížová cesta patří mezi jednu z nejstarších v regionu a je unikátním příkladem práce regionálních malířů 18. a 19. století.¹⁴⁷

5.1.2 Chodovská svatovavřínecká pouť

Každým rokem se v Chodově tradičně koná Chodovská svatovavřínecká pouť. Tato tradice spadá až do roku 1677, avšak dle všeho je ještě mnohem starší a pochází již z doby třicetileté války, kdy se katolická církev snažila získat v regionu, původně protestanském, silnější postavení. V širém okolí byla pouť proslulá jako chodovské posvícení (Chodau Fest). Pouť byla stovky let největší událostí nejen pro Chodov, ale i pro lid z dalekého okolí, jak říkají záznamy loketského archivu.¹⁴⁸

V 18. století byla pouť již velmi známá, i díky tomu věnoval papež Kliment XI. kostelu v Chodově ostatky svatého Vavřince, svaté Barbory a svatého Šebestiána.¹⁴⁹ Ve farní kronice je zmíněno i několik zázračných událostí, které se v kostele udály. Nejspíše šlo o nějaká zázračná uzdravení.¹⁵⁰ Chodovská pouť byla také výbornou příležitostí pro navazování nových vztahů a setkávání s přáteli, z toho důvodu se na pouť sjížděla i regionální šlechta. Bohužel roku 1788 se zakázaly poutě a procesí v rakouské monarchii císařem Josefem II. A tak ustala pověstná církevní podoba poutí té doby. I přesto, že se o několik let později poutní tradice opět obnovily, jejich podstata se začala měnit, stala se z nich spíše lidová slavnost. Mše svatá byla nadále nejdůležitějším prvkem celé pouti, ale již se začaly objevovat i jiné zábavy jako prodej perníkových srdcí, či lízátek a první atrakce. Pouť se vždy konala na den svatého Vavřince, ale v 19. století se začala slavit v neděli, která následovala po svatém Vavřinci.¹⁵¹ Současná pouť je i nadále místem setkávání, dobré nálady a samozřejmě jídla a pití. Doposud se koná o víkendu, který následuje po svatém Vavřinci a v neděli se tradičně koná Mše svatá v kostele sv. Vavřince.¹⁵²

¹⁴⁶ BĚLOHLÁVEK, Miloš. Chodovská křížová cesta: historie, záchrana, současnost, s. 16.

¹⁴⁷ <https://karlovarsky.denik.cz/z-regionu/krizova-cesta-se-vraci-do-chodovskeho-kostela-svateho-vavrince-20160812.html?fbclid=IwAR1VxVBeDDL51Te3rtsS9mP01ZJvw3dNZz7KzC-rHzL1mUtE9CWfniZIEs>.

¹⁴⁸ <http://chodauer.blogspot.com/2014/08/z-historie-vavrinecke-pouti.html>.

¹⁴⁹ <http://chodauer.blogspot.com/2014/08/z-historie-vavrinecke-pouti.html>.

¹⁵⁰ Městský úřad Chodov, *Kronika města Chodov 1923-1926*, s. 241

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵² <https://www.sokolov-vychod.cz/katalog-tradicnich-regionalnich-produktu?oid=3952991&nid=13258&action=itemDetail&id=34022>

6 MĚSTO NEJDEK

Město Nejdek se nachází v zákoutí Krušných hor asi 15 kilometrů od Karlových Varů. Vznik města je spojen s objevením cínové rudy, která se zde těžila.¹⁵³ Nejdek vznikl kolem roku 1250 jako hornická osada při rýžování cínu, avšak první písemný dokument o Nejdku je zachycen roku 1340. Dle něj majitel Nejdku Petr Plik koupil obec Jindřichovice. V dokumentu je opatrem kláštera Teplá uvedena podmínka, že majetek může kdykoliv koupit nazpět.¹⁵⁴ Roku 1341 potvrdil v lenním listu Jan Lucemburský, že dostává Nejdek do Léna.¹⁵⁵ Listina také připomíná, že již Petrův otec Konrád vlastnil Nejdek, jako první z Pliků. Konrád Plik vybudoval v Nejdku hrad na ochranu obchodní cesty. Nejspíše však až jeho syn Petr Plik založil celé městečko, poněvadž v dokumentech se vždy píše o hradu Nejdek, nikoliv o městě. Až v dokumentu z roku 1410 je psáno: „Hrad Nejdek s městečkem pod ním položeným“. ¹⁵⁶ Dnes v Nejdku hrad již nenajdete, v jeho místě stojí pouze hradní věž, poslední zbytek nejdeckého hradu.¹⁵⁷ V roce 1410 získal Nejdek purkrabí Hanuš Forster, který ho o tři roky později prodal loketskému purkrabímu Janu Maleříkovi.¹⁵⁸

Největší rozmach Nejdku spadá do doby panování rodu Šliků v letech 1446-1602. Za prvního panovníka Matyáše Šlika dostal Nejdek městský znak se šlikovským červeným štítem a hroznatovským černým parožím.¹⁵⁹ Po jeho smrti se majetek rozdělil mezi jeho tři syny a nejstarší Mikuláš obdržel mimo jiné Nejdek, po něm zdědil Nejdek Albín Šlik.¹⁶⁰ Za Albína Šlika, který podporoval Lutherovo učení, došlo ke zkonfiskování majetku králem Ferdinandem I. Po útěku Albína Šlika přešlo panství Nejdek na jeho bratrance Lorenze Šlika, který předal panství roku 1575 svému synovi Kryštofovi.¹⁶¹

¹⁵³ LANGEROVÁ, Blanka. *Karlovarský kraj*, s. 71.

¹⁵⁴ PILZ, Josef. *Dějiny města Nejdku do roku 1923*, s. 24-25.

¹⁵⁵ <http://turista.nejdek.cz/o-meste-1/historie/>.

¹⁵⁶ PILZ, Josef. *Dějiny města Nejdku do roku 1923*, s. 37-39.

¹⁵⁷ BURACHOVIČ, Stanislav. *Magická místa karlovarského kraje*, s. 126.

¹⁵⁸ PELANT, Jan. *Města a městečka západočeského kraje*, s. 203.

¹⁵⁹ URBAN, Michal. *Horní města Krušných hor: Karlovarský kraj*, s. 222.

¹⁶⁰ PILZ, Josef. *Dějiny města Nejdku do roku 1923*, s. 61-62.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 62-65.

Poslední držitel z rodu Šliků byl Štěpán Šlik, který v roce 1602 prodal nejdecké panství svému příbuznému Bedřichu Colonovi z Felsu.¹⁶² Za Colonů došlo k rekatolizaci Nejdecka a mnoho lidí odešlo do exilu do Saska.¹⁶³ Roku 1633 přešel Nejdek do rukou Černínů, kteří ho drželi téměř sto let.¹⁶⁴ Za vlády Heřmana Černína z Chudenic byl Nejdek spravován nejspíše pouze hraběcími úředníky, jelikož se nepředpokládá, že by byl hrabě v Nejdku v době plenění, požárů a moru. Po jeho smrti nastoupil hrabě Humprecht Černín, který vybudoval nejdecký zámek, který byl potřeba, jelikož hrad již byl v dezolátním stavu. Zámek byl velmi prostorný s dvaceti komnatami.¹⁶⁵ Od Černínů přešel Nejdek na 60 let do rukou Hartigů, v té době patřilo k Nejdku dvacet sedm vesnic.¹⁶⁶ Za Hartigů byl přestavěn a rozšířen zámek, avšak roku 1857 byl zámek zničen požárem a jeho majitel Jindřich Kleist ho celý znovu vystavěl. Svou dnešní podobu získal zámek v roce 1889, kdy byl opět přestavěn.¹⁶⁷

Nejdek se za rodu Hartigů velmi zadlužilo a tak bylo potřeba panství roku 1794 prodat. Vystřídalo se zde několik dalších majitelů, mezi nimi i zmíněný Jindřich Kleist, který přestavěl zámek. Za Jindřicha Kleista byl Nejdek naposledy v poddanství vůči majiteli.¹⁶⁸ Po úpadku hornictví začalo obyvatelstvo s domácími řemesly a výrobou, především paličkování krajek. Roku 1843 byla založena továrna na česanou přízi a do provozu byly uvedeny železárny.¹⁶⁹ Nakonec přešel Nejdek roku 1908, na základě kupní smlouvy, do vlastnictví Českého církevního fondu a později bylo převzato Československou republikou. Zámek bohužel ve smlouvě nebyl zahrnut a tak přešel do vlastnictví Severoněmecké česárny vlny a přádelny česané příze.¹⁷⁰

K významným památkám města Nejdek patří hradní věž, muzeum, zámek, rozhledna Pajndl, Rudenský příkop, evangelický kostel a kostel sv. Martina a v neposlední řadě křížová cesta.¹⁷¹

---

¹⁶² Tamtéž, s. 82.

¹⁶³ PILZ, Josef. *Dějiny města Nejdku do roku 1923*, s. s. 85.

¹⁶⁴ URBAN, Michal. *Horní města Krušných hor: Karlovarský kraj*, s. 222.

¹⁶⁵ PILZ, Josef. *Dějiny města Nejdku do roku 1923*, s. 98-99.

¹⁶⁶ PELANT, Jan. *Města a městečka západočeského kraje*, s. 203.

¹⁶⁷ <http://turista.nejdek.cz/o-meste-1/pamatky/zamecek/>.

¹⁶⁸ PILZ, Josef. *Dějiny města Nejdku do roku 1923*, s. 144-145.

¹⁶⁹ <http://turista.nejdek.cz/o-meste-1/historie/>.

¹⁷⁰ PILZ, Josef. *Dějiny města Nejdku do roku 1923*, s. 147.

¹⁷¹ URBAN, Michal. *Horní města Krušných hor: Karlovarský kraj*, s. 236.

6.1 Kostel svatého Martina

Kostel sv. Martina v Nejdku nechal vybudovat v letech 1341-1354 Petr Plik.¹⁷² Přesné datum vzniku je nejisté, ale ve velkém lenním listu Petra Plika od Jana Lucemburského z roku 1341 není kostel zmíněn. Vždy se zde píše pouze o „castrum Neudek“ (hrad Nejde), avšak rok 1354 je již uveden farář, což předpokládá existenci farnosti.¹⁷³

Kostel byl roku 1513 uvnitř opraven Mikulášem Šlikem a na strop byl zapsán letopočet 1513, jak uvádí listina faráře Kirchnera. V letech 1562-1624 byly církevní záznamy psány pouze evangelickými pastory. Když byl roku 1624 vyhnán císařskými vojáky evangelický farář Valentýn Löw z Adorfu, tak byly křty a farní úkony vykonávány učitelem, porodní bábou, děkanem z Lokte a farářem z Chodova. Tento dočasný stav byl ukončen tři roky poté, když loketský děkan dosadil faráře Jiřího Brauna. O několik let později však umřel na mor, jistou dobu se zde faráři střídali. Ustálil to na dvacet let farář páter Jiří Lanka, který byl dosazen roku 1641. Z jeho iniciativy se zakoupil dům nad kostelem, ve kterém se zřídila církevní škola, a také byl opatřen velký zvon od manželky hraběte Humprechta z Černína.¹⁷⁴

Jan Jakub Langer, který byl v nejdeckém kostele farářem v letech 1708-1733, zde založil škapulířové bratrstvo, což byl zbožný spolek laiků, kteří dodržovali půst nejen v pátek ale i ve středu. Za působení Jana Jakuba Langerera se kostel obnovil a zastřešil a také byla znovu postavena fara. Poté byl kostel roku 1756, za působení pátera Antona Ignáce Kirchnera, přestavěn do dnešní podoby a zvětšen o více než polovinu.¹⁷⁵

Barokní kostel je jednolodní stavba obdélného půdorysu. Na loď navazuje stejně široké kněžiště, ke kterému patří sakristie s oratoří v patře. Pět obdélníkových oken s ustupujícím půlkruhovým záklenkem osvětluje loď. Další dvě okna stejné typu jsou v závěru kněžiště. Okna v sakristii jsou obdélníkového typu se šambránou a v oratoři jsou opět obdélná s půlkruhovým záklenkem a šambránou. Střecha kostela je sedlová, v závěru valbová. Stěny lodi jsou členěny pilastry s kompozitní hlavicí.¹⁷⁶

¹⁷² Viz příloha č. 2.

¹⁷³ PILZ, Josef. *Dějiny města Nejdku do roku 1923*, s. 218.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 219.

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 220.

¹⁷⁶ <https://pamatkovykatalog.cz/kostel-sv-martina-14718405>.

Interiér kostela je, včetně varhan, rokokový. Hlavní oltář je zasvěcen svatému Martinovi, boční oltáře s bohatou řezbářskou výzdobou zobrazují Pannu Marii Bolestnou a svatého Jana Nepomuckého. V lodi je renesanční náhrobní kámen nejspíše hraběte Kryštofa Šlika, který byl pohřben v kryptě kostela roku 1578. Před kostelem je umístěna socha svatého Jana Nepomuckého z roku 1710 a sloup Nejsvětější trojice ze stejné doby.¹⁷⁷ Kostel je od roku 1964 chráněn jako kulturní památka.¹⁷⁸

6.1.2 Nejdecká křížová cesta

Dominantou krajiny v Nejdku je Křížový vrch, který se nachází uprostřed města. Na jeho západním svahu byla v letech 1851-1858 vybudována křížová cesta se čtrnácti zastaveními.¹⁷⁹ Křížová cesta vznikla odkazu Anny Häcklové, která po své smrti zanechala jmění 28 tisíc zlatých na výstavbu křížové cesty. Nejdecká křížová cesta je dlouhá 1600 metrů a vede do příkrého kopce, tak může připomínat Ježíšovu bolestnou cestu.¹⁸⁰

Představitel města Franz Waldöstl se stal vykonavatelem poslední vůle Anny Häcklové a založil Nadaci křížové cesty. Rod Waldöstlů byl s křížovou cestou dosti spjat. Truhlář Wenzel Waldöstl vyrobil pro vrchol Křížového vrchu dřevěný kříž a jeho bratr navrhl a odlil železný krucifix. Kříž byl vztyčen na Křížovém vrchu roku 1897 a stojí zde i dnes.¹⁸¹

Stavba křížové cesty byla realizována roku 1851. Pro vybudování pohodlné a široké cesty se muselo použít velké množství kamene na opěrné zdi. Podélné příkopy měly chránit chodníky křížové cesty proti přívalovým deštům. Kameníci postavili 14 kapliček zastavení křížové cesty z tesaných žulových kvádrů. Do výklenku, který měl tvar románského okna, byl vsazen dřevěný polychromovaný reliéf. Koncha výklenku obsahovala ještě malý kříž a číslem zastavení. Nad posledním zastavením byl postaven dřevěný kříž, ke kterému vedlo 35 schodů. Dne 24. října 1858 proběhlo slavnostní vysvěcení křížové cesty v Nejdku.¹⁸²

¹⁷⁷ <http://turista.nejdek.cz/o-meste-1/pamatky/kostel-sv-martina/>.

¹⁷⁸ <https://pamatkovykatalog.cz/kostel-sv-martina-14718405>.

¹⁷⁹ Viz příloha č. 3 – 6.

¹⁸⁰ MICHÁLEK, Milan. *Křížová cesta v Nejdku*, s. 4-5.

¹⁸¹ MICHÁLEK, Milan. *Křížová cesta v Nejdku*, s. 7-8.

¹⁸² Tamtéž, s. 8.

Roku 1860 byla před prvním dolním zastavením postavena Olivetská kaple, kam byly umístěny barokní sochy světců asi z roku 1730.¹⁸³ Vnitřek kaple tvořilo sousoší Olivetské hory, vepředu na kamenném podstavci byla plastika klečícího Ježíše, který zvedal hlavu k nebi. Za Ježíšem se nacházeli spící uředníci. Interiér kaple tvořily také dřevěné lavice.¹⁸⁴ V roce 1863 byla na vrcholu Křížového vrchu postavena kaple Božího hrobu. Ve stejném roce byl naproti do skály vytesán výklenek. Do výklenku byla vsazena socha Ježíše ve vězení. Roku 1897 byl dřevěný kříž vyměněn za sedmimetrový železný krucifix. V roce 1913 u 50. výročí kaple k ní putovali věřící procesím a v kapli byla sloužena slavnostní mše. Roku 1923 poté došlo k elektrifikaci jednotlivých zastavení křížové cesty.¹⁸⁵ Po roce 1948 byla křížová cesta postupně zdevastována, reliéfy byly zničeny či rozkradeny a stejně tak obě kaple.¹⁸⁶

Po roku 2000 dalo občanské sdružení JON (Jde o Nejdek) podnět k obnově křížové cesty. Nové reliéfy kapliček navrhl a vytvořil nejdecký výtvarný umělec Heřman Kouba v letech 2002 – 2006. Za matriční řezby je odlil z umělé pryskyřice výtvarník Michal Špora. Heřman Kouba poté odlitky patinoval různými odstíny hnědi. Doplnky a zdobné prvky vytvořil nejdecký výtvarník Stanislav Nádeniček. Reliéfy dnes chrání bezpečnostní skla.¹⁸⁷ Dne 31. 8. 2008 byla křížová cesta v Nejdku znovu vysvěcena Msgre. Františkem Radkovským, biskupem plzeňským.¹⁸⁸

---

¹⁸³ BURACHOVIČ, Stanislav. *Magická místa Karlovarského kraje*, s. 127.

¹⁸⁴ <http://www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz/nejdek-kaple-olivetske-hory/>.

¹⁸⁵ MICHÁLEK, Milan. *Křížová cesta v Nejdku*, s. 9.

¹⁸⁶ BURACHOVIČ, Stanislav. *Magická místa Karlovarského kraje*, s. 127.

¹⁸⁷ https://karlovarsky.denik.cz/zpravy_region/kvk-nejdek-krizova-cesta-20080831.html.

¹⁸⁸ <https://www.nejdek.cz/aktuality/archiv-aktualit/150-let-nkc/>.

7 ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabírala především křížovými cestami a událostmi, které jsou s nimi spojené. Také podala dva příklady křížových cest v Karlovarském kraji, kterými byly Chodovská a Nejdecká křížová cesta.

Křížová cesta symbolicky znázorňuje události, které jsou spojené s ukřižováním a smrtí Ježíše Krista. Do těchto událostí spadá soud před Pilátem Pontským, odsouzení Ježíše, jeho bolestnou cestu na horu Golgotu, kde byl ukřižován a Kristovo zmrtvýchvstání. Již od prvopočátku měli věřící potřebu zpřítomňovat a být znovu účastníkem těchto událostí. Probouzela se v nich touha poznat místa Ježíšova života, smrti a vzkříšení a osobně se jich dotknout. Již ve 4. století si poutníci připomínali Ježíšovu cestu a konaly poutě do Svaté země. Ovšem poutní cesty bývaly náročné, nejen kvůli dostupnosti Izraele. K vykonání poutě bylo potřeba pevného zdraví, financí a odhodlání. A proto se začaly budovat napodobeniny křížových cest, které mohly uspokojit tužby věřících. Kalvárie má většinou čtrnáct zastavení, která znázorňují jednotlivé události. Křížová cesta je buďto v podobě obrazů v kostele, nebo je zasazená v krajině v podobě sloupů, křížů, výklenkových kapliček, či nákladně zřízených kaplí.

Události, které jsou spojeny s křížovými cestami, se staly v době Velikonoc, které jsou nejvýznamnějším křesťanským svátkem. Z toho důvodu se práce krátce věnuje průběhu velikonočních svátků. Jádrem Velikonoc tvoří tři dny, čímž je míněno velikonoční třídenní období neboli velikonoční triduum. Do velikonočního třídenní patří Večer zeleného čtvrtka, Velký pátek, Bílá sobota a Neděle zmrtvýchvstání. Týden před Velikonocemi zvaný jako Svatý týden se křesťané ponořují do smutku a připomínají si poslední dny Ježíšova života, jeho ukřižování a smrt.

Jak je již zmíněno, příkladem křížových cest v této práci je křížová cesta v Nejdku a Chodově. Obě cesty se nacházejí v Karlovarském kraji, který je známý pro své lázně a léčivé prameny. Karlovarský kraj nabízí ovšem mnoho dalšího, čímž je i mnoho poutních míst a křížových cest. Vyjma křížových cest v Nejdku a Chodově je zde křížová cesta ve Valči, Chyši, Dolním Žandově, Horním Pelhřimově, Chebu či Pramenech. Dále se zde nachází křížová cesta ve Starém Hrozňatově, která má 29 zastavení a končí u loretánské kaple.

Ve městě Chodov, kde se nachází jedna z křížových cest, stojí za zmínku také kostel svatého Vavřince, kde je křížová cesta umístěna. Současný chodovský kostel byl

postaven v letech 1725-1733 Franzem Flaminem von Plankenheim. Je pojmenován podle pověsti o svatém Vavřincovi, který je spojen s počátky křesťanství v Chodově. Nedlouho po vystavení kostela se v něm také zřídila křížová cesta, namalována místními umělci. Chodovská křížová cesta je jednou z nejstarších v regionu a má úctyhodné rozměry, proto je vskutku vzácná. Roku 2015 došlo k zařazení na seznam kulturních památek České republiky.

Dalším příkladem křížové cesty je křížová cesta ve městě Nejdek, která je pro změnu zasazena v krajině. Nejdecká křížová cesta je jedinečná svou délkou 1600 metrů a také svým umístěním. Cesta leží uprostřed města na Křížovém vrchu, vede do kopce a tím připomíná bolestnou cestu Ježíše. Byla postavena v druhé polovině 19. století, po roce 2000 musela být obnovena, jelikož byla postupně zdevastována. Obě města mají velmi zajímavou historii a nabízejí mnoho pozoruhodností a příležitostí nejen pro poutníky, ale i turisty, kteří města chtějí navštívit.

V posledních letech roste zájem o opravy a zvelebování křížových cest, také přibývají nová díla. Nejde jen o obnovu kaplí, soch, křížů či maleb, ale také o opravu cest, aby byla poutní místa a památky snáze přístupné i turistům.

8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

ADAM, Adolf. *Liturgický rok : historický vývoj a současná praxe*; [z německého originálu ... přeložili Lucie Kolářová, Václav Konzal a Pavel Kouba]. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1998. ISBN: 80-7021-269-1.

BĚLOHLÁVEK, Miloš. *Chodovská kostelní krypta*. Město Chodov, 2018. ISBN: 978-80-270-4176-3.

BĚLOHLÁVEK, Miloš. *Chodovská křížová cesta : historie, záchrana, současnost / texty a překlad Miloš Bělohlávek ; fotografie: Milan Kadavý, Jiří Matějčík, Miloš Bělohlávek, Vladimír Prokop*. [Chodov] : Město Chodov, 2017. ISBN: 978-80-270-2665-4 .

BĚLOHLÁVEK, Miloš. *Zmizelý Chodov = Verschwundenes Chodau*. Vydání první. Chodov: město Chodov, 2019. ISBN: 978-80-907595-0-3.

Bible : Písmo svaté Starého a Nového zákon : český ekumenický překlad. 8. vyd., (1. opr. vyd.) Praha : Česká biblická společnost, 2001. ISBN: 80-85810-29-8.

BURACHOVIČ, Stanislav. *Magická místa Karlovarského kraje : průvodce vnitřní krajinou západočeských lázní*. Březová : Azus, 2013.

CARPENTER, Humphrey. *Ježíš* ; [z anglického originálu přeložila Ivana Jílovcová-Fieldová]. Vyd. 1. Praha : Odeon, 1994. ISBN: 80-207-0497-3.

HAWKINS, John. *Příběh náboženství : přehledná historie hlavních světových vyznání*; z anglického originálu *The story of religion* ... přeložil Marek Čtrnáct. Praha : Dobrovský s.r.o.,[2018. ISBN: 978-80-7390-888-1.

HITCHCOCK, Susan Tyler. *Zeměpis náboženství : kde žije Bůh, kudy kráčejí poutníci*; [z anglického originálu ... přeložili Jiří Janák ... et al.]. Vyd. 1. Praha : Knižní klub, 2009. ISBN: 978-80-242-2524-1.

Chodov : jak jej (ne)znáte. [redakce Ivana Sarkányová ; překlady Miloš Bělohlávek]. Chodov : Město Chodov, 2014. ISBN: 978-80-260-6420-6.

KAFKA, Luboš. *Dárek z pouti : poutní a pouťové umění / Luboš Kafka*. Vyd. 1. Praha : Lika klub : Etnologický ústav Akademie věd České republiky, 2009. ISBN: 978-80-86069-52-4

- KEENE, Michael. *Světová náboženství*; [z anglického originálu ... přeložil Dušan Zbavitel]. Vyd. 2. V Praze : Knižní klub, 2008. ISBN: 978-80-242-2137-3.
- LEMAÎTRE, Nicole. *Slovník křesťanské kultury* ; [z francouzského originálu ... přeložili a upravili Jan Binder ...[et al.]. Vyd. 1. Praha : Garamond, 2002. ISBN: 80-86379-41-8.
- Městský úřad Chodov. *Městská kronika Chodov* ; [z německého originálu ... přeložil Josef Grimm]. Chodos Chodov, 1970 – 1971.
- MICHÁLEK, Milan, *1932-Křížová cesta v Nejdku : zrození, proměny, úpadek a zmrtvýchvstání*. 1. vyd. Nejdek : Město Nejdek, 2007. ISBN: 978-80-254-0270-2.
- OHLEK, Norbert. *Náboženské poutě ve středověku a novověku* ; [z německého originálu ... přeložil Vladimír Marek]. Vyd. 1. V Praze : Vyšehrad, 2002. ISBN: 80-7021-510-0.
- O'REILLY, Bill. *Zavraždění Ježíše : události, které vedly k popravě jednoho z nejvlivnějších mužů v dějinách lidstva*; [z anglického originálu ... přeložila Marie Sommerová]. Vyd. 1. Praha : Ikar, 2015. ISBN: 978-80-249-2570-7.
- PELANT, Jan. *Města a městečka Západočeského kraje : Stručné dějiny, současnost a výběrová bibliografie 129 míst* .1. vyd. Plzeň : Západočeské nakladatelství, 1984.
- PILZ, Josef. *Dějiny města Nejdku do roku 1923*. 1. české vyd. Nejdek : Město Nejdek, 2003. ISBN: 80-239-1979-2.
- PROKOP, Vladimír. *Sokolovsko : umění, památky a umělci do roku 1945*. 1. vyd. Sokolov: Nákladem AZUS Březová, s.r.o. vydali Vladimír Prokop a Lukáš Smola ve spolupráci s Národním památkovým ústavem, územním odborném pracovišti v Lokti, 2014. ISBN:978-80-905485-2-7.
- SARKÁNYOVÁ, Ivana. *Chodov objektivem času*. Chodov : Město Chodov, 2003.
- URBAN, Michal. *Horní města Krušných hor : Karlovarský kraj*. Vyd. 1. Sokolov : Fornica Publishing, 2014. ISBN: 978-80-87194-47-8.
- Chodov*. [autoři textu Vladimír Vlasák ... et al. ; autoři fotografií Ivana Sarkányová ... et al.]. Chodov : Město Chodov, 2004. ISBN: 80-239-3318-3.
- VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Církev : průvodce českou historií / Alena a Vlastimil Vondruškovi*. Vyd. 1. Praha : Vyšehrad, 2014. ISBN: 978-80-7429-441-9.

VONDRUŠKOVÁ, Alena. *Český lidový a církevní rok*. Vydání první. Brno : MOBA, 2015. ISBN: 978-80-243-6761-3.

VONDRUŠKA, Vlastimil. *Církevní rok a lidové obyčeje*. 1. vyd. České Budějovice : Dona, 1991.

VAVŘINOVÁ, Valburga. *Abeceda Velikonoc*. 1. vyd. Praha : Krásná paní, 2011. ISBN: 978-80-86713-68-7.

VAVŘINOVÁ, Valburga. *Malá encyklopedie Velikonoc*. 1. vyd. Praha : Libri, 2006. ISBN: 80-7277-292-9.

WALKER, P. W. L. *Po stopách Ježíše : ilustrovaný průvodce Svatou zemí*. Vyd. 1. V Praze: Knižní klub, 2008. ISBN: 978-80-242-2100-7.

ZINDELOVÁ, Michaela. *Česká velikonoční kniha : obyčeje, zvyky, výzdoba, recepty a mnoho dalšího*. V Praze : Nakladatelství XYZ, 2011. ISBN: 978-80-7388-489-5.

Elektronické zdroje

Farnost Chodov, [online], [cit. 20. 3. 2020].
Dostupné z: <https://www.farnost-chodov.cz/>

Farnosti Veverská Bítýška a Lažánky, [online], [cit. 20. 3. 2020].
Dostupné z: <http://www.nasefarnosti.cz/>

Chodauer, útržky z dějin města Chodova, [online], [cit. 20. 3. 2020].
Dostupné z: <https://chodauer.blogspot.com/>

Karlovarský deník, [online], [cit. 20. 3. 2020].
Dostupné z: <https://karlovarsky.denik.cz/>

Město Chodov, [online], [cit. 20. 3. 2020].
Dostupné z: <https://www.mestochodov.cz/>

Mikulov, [online], [cit. 20. 3. 2020].
Dostupné z: <http://www.mikulov.cz/cz/>

Nejdek, [online], [cit. 20. 3. 2020].
Dostupné z: <http://turista.nejdek.cz/>

Památkový katalog, [online], [cit. 20. 3. 2020].

Dostupné z: <https://pamatkovykatolog.cz/>

Památky a příroda Karlovarska, [online], [cit. 20. 3. 2020].

Dostupné z: <http://www.pamatkyapriodakarlovarska.cz/>

Sokolov, mikroregion, východ, [online], [cit. 20. 3. 2020].

Dostupné z: <https://www.sokolov-vychod.cz/>

Ruinen, Kalvárie a křížové cesty, [online], [cit. 20. 3. 2020].

Dostupné z: <http://www.ruinen.cz/>

9 RESUMÉ

The aim of this bachelor's thesis is to present a set of fourteen stops of the Stations of the Cross. The first chapter of the thesis is focused on a brief description of pilgrimage places meaning. The second chapter describes the liturgical year and especially Christian Easter. Christian Easter is very much connected with the Stations of the Cross. In this period, Christians commemorate the last days of Jesus' life, his crucifixion and death. The next part of thesis describes the origin of the Stations of the Cross, their history and Calvary as a place of pilgrimage. The Station of the Cross depicts the crucifixion and suffering of Jesus Christ and therefore the thesis describes these events. Believers wanted to be partakers of these events again and wanted to know the places of Jesus' life and death. Pilgrimage routes used to be difficult. For this reason, imitations of the Stations of the Cross began to be built. The last part presents two examples of the Stations of the Cross in Nejdek and Chodov. The Station of the Cross in Chodov is in the form of paintings. The paintings are painted by regional artists. This Station of the Cross is one of the oldest in the region. The Stations of the Cross has respectable dimensions and is included in the list of cultural monuments of the Czech Republic. The Stations of the Cross in Nejdek is located in the landscape and is unique in its length. The Stations of the Cross is located in the middle of the city and leads uphill. The location uphill is reminiscent of the painful journey of Jesus Christ.

10 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Kostel sv. Vavřince v Chodově

Příloha č. 2: Kostel sv. Martina v Nejdku

Příloha č. 3: Křížová cesta v Nejdku, I. zastavení Ježíš souzen Pilátem

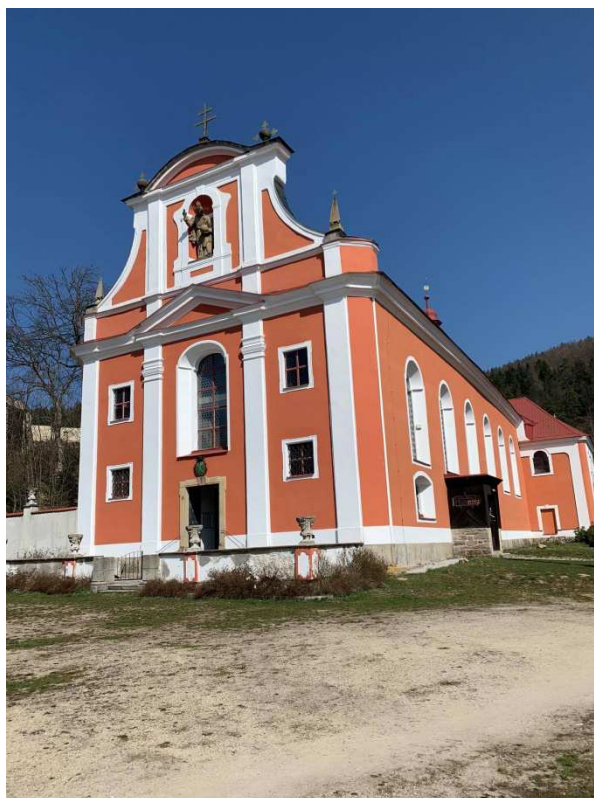
Příloha č. 4: Křížová cesta v Nejdku, X. zastavení Ježíš zbaven šatu

Příloha č. 5: Křížová cesta v Nejdku, XIII. zastavení Ježíšovo tělo sňato z kříže

Příloha č. 6: Křížová cesta v Nejdku, železný krucifix na konci cesty

11 PŘÍLOHY

Příloha č. 1: Kostel svatého Vavřince v Chodově (archiv autorky)

Příloha č. 2: Kostel svatého Martina v Nejdku (archiv autorky)

Příloha č. 3: Křížová cesta v Nejdku, I. zastavení Ježíš souzen Pilátem (archiv autorky)

Příloha č. 4: Křížová cesta v Nejdku, X. zastavení Ježíš zbaven šatu (archiv autorky)

Příloha č. 5: Křížová cesta v Nejdku, XIII. zastavení Ježíšovo tělo snato z kříže (archiv autorky)

Příloha č. 6: Křížová cesta v Nejdku, železný krucifix na konci cesty (archiv autorky)